

RAPPORTAGE MONITOR BIBLIOTHEEKNETWERK ZUID- HOLLAND

Provincie Zuid-Holland

25 mei 2018

WWW.PROBIBLIO.NL

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding.....	3
2	Samenvatting en Conclusies	3
2	Onderzoeksmethode	6
	2.1 Bronnen.....	6
	2.2 Definities.....	7
3	Algemene gegevens.....	8
	3.1 De bibliotheken in Zuid-Holland.....	8
	3.2 Overzicht van de absolute kentallen in Nederland en Zuid-Holland	8
4	Spreiding	11
	4.1 Aantal bibliotheekorganisaties.....	11
	4.2 Afstand tot aan de Bibliotheek.....	12
	4.3 Openingsuren per week	14
5	Leden en drempeloverschrijdingen	15
	5.1 Aantal leden	15
	5.2 Bereik	17
	5.3 Aantal drempeloverschrijdingen	18
	5.4 Aantal websitebezoeken.....	19
6	Uitleningen en collectie.....	20
	6.1 Fysieke uitleningen.....	20
	6.2 Uitleningen e-books.....	21
	6.3 Fysieke collectie	22
7	Kernfuncties	24
	7.1 Totaal aantal activiteiten.....	24
	7.2 Aantal activiteiten per kernfunctie.....	25
	7.3 Informatiepunten	26
	7.4 Activiteiten “Kunst en Cultuur”	26
	7.5 Aantal samenwerkingspartners in 2016.....	27
	7.6 Verdieping op basisvaardigheden voor volwassenen.....	29
	7.7 Verdieping op aanbod VVE	30
	7.8 Verdieping op de samenwerking met het PO	30
8	Bedrijfsvoering.....	31
	8.1 Aantal vaste medewerkers	31
	8.2 Aantal vrijwilligers.....	33
	8.3 Baten en lasten	34
	8.3.1 Subsidie	34
	8.3.2 Totale subsidie per inwoner	35
	8.3.3 Lasten	35
	Bijlage 1: Samenvatting beleidsplannen bibliotheken Zuid-Holland	36
	Bijlage 2: Geplande samenvoegingen van gemeenten in Zuid-Holland	41
	Bijlage 3: Gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek	42
	Bijlage 4: Gebruikte bronnen	44

1 INLEIDING

De provincie Zuid-Holland heeft in haar Toetsingskader ProBiblio en het plan van aanpak Opdrachtgeverschap ProBiblio aangegeven dat zij een betrokken en goed geïnformeerde overheid wil zijn. Om dit te bereiken heeft de provincie Zuid-Holland aan ProBiblio gevraagd om een beeld te geven van het bibliotheeknetwerk in Zuid-Holland. ProBiblio doet dit op een aantal manieren. Dat gebeurt onder andere via deze monitor. Ook vinden er gesprekken plaats tussen ProBiblio, de provincie en de bibliotheken (en hun gemeenten), zoals in de zomer van 2017 is gebeurd. Daarnaast vinden er andere onderzoeken plaats, zoals de thema-onderzoeken (tot nu toe 'leefbaarheid' en 'eenzaamheid') en de tussentijdse monitoring en verantwoording door ProBiblio richting de provincie Zuid-Holland. De jaarverslagen van de bibliotheken vormen een andere informatiebron voor de provincie.

Met deze informatie kan de provincie vormgeven aan haar wettelijke (netwerk)taken zoals opgenomen in de Wsob, om de dienstverlening van ProBiblio aan te laten blijven sluiten op de wensen en behoeften van de openbare bibliotheken en hun gemeenten in Zuid-Holland.

De voorliggende monitorrapportage is gebaseerd op gegevens die openbaar en beschikbaar zijn voor de bibliotheekbranche. Het zijn met name de openbare Wsob cijfers (die de KB verzamelt). Deze cijfers bieden een verdieping op de bestaande rapportages van onder andere de KB en KWINK Groep, die zich richten op geheel Nederland. Het gaat om cijfers over 2016, de meest recente cijfers die vanuit de Wsob beschikbaar zijn. De cijfers over 2017 komen in het najaar van 2018 beschikbaar, waardoor de ontwikkelingen in 2017 in dit rapport nog niet zichtbaar zijn.

Deze rapportage geeft (voor zover beschikbaar vanuit de diverse landelijke KB-enquêtes) inzicht in de resultaten en ontwikkelingen van de functies van de bibliotheek die zijn benoemd in de Wsob.

2 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Spreiding

Het aantal vestigingen (inclusief servicepunten) in Zuid-Holland is licht gestegen, dit is vooral een stijging van het aantal vestigingen met zelfbediening. Daarnaast weten we uit de praktijk dat veel bibliotheken vestigingen in scholen (dBos) hebben geopend.

De gemiddelde afstand tot een bibliotheek bedraagt in Zuid-Holland in 2016 1,6 kilometer. Dit is minder dan in totaal Nederland (1,9 km) gezien het stedelijke karakter van Zuid-Holland. De gemiddelde afstand is niet gewijzigd ten opzichte van 2015.

De afstand tot aan de bibliotheek is in het landelijk gebied logischerwijs groter (2,0 km) dan in het stedelijk gebied (1,3 km) in 2016.

Veel bibliotheken zijn gevestigd in multifunctionele accommodaties: 22 van de 23 Zuid-Hollandse basisbibliotheken hebben één of zelfs meerdere vestigingen die met andere instellingen zijn ondergebracht in een multifunctioneel gebouw. Dit betreft dan vooral het delen van de publieksruimte en de kantooruimte en een gezamenlijke programmering.

Het aantal openingsuren per week is (sterker dan in totaal Nederland) toegenomen, waarbij ook veel wordt gewerkt met (deels) onbemande uren. Vooral in het landelijk gebied in Zuid-Holland is het aantal openingsuren verruimd.

Conclusie is dat de spreiding en het bereik van bibliotheken binnen Zuid-Holland goed is. Bibliotheken maken een omslag van fullservice bibliotheken naar (deels onbemande) zelfbedieningsbibliotheken, waarbij het aantal fullservice bibliotheken nog altijd veruit het hoogst is.

Leden en bezoeken

In 2016 telden de 23 Zuid-Hollandse openbare bibliotheken in totaal bijna 665.000 leden. Dat is een lichte daling ten opzichte van 2015, toen het aantal rond de 673.000 lag. Deze trend zien we niet alleen in Zuid-Holland, maar ook in totaal Nederland. In het landelijk gebied van Zuid-Holland is het ledenaantal stabiel; er is wel een daling in het aantal volwassen leden, maar die wordt gecompenseerd door een toename in het aantal (gratis) jeugdleden.

Het ledenbereik van de bibliotheken in Zuid-Holland ligt stabiel rond de 18,5% en dit is lager dan in totaal Nederland het geval is (22%).

De Zuid-Hollandse bibliotheken telden in 2016 maar liefst 12,1 miljoen drempeloverschrijdingen. In totaal Nederland is het aantal bezoeken in 2016 behoorlijk toegenomen ten opzichte van 2015, in Zuid-Holland zien we ook een lichte stijging van het aantal bezoeken. Er is weinig verschil in de groei van het aantal bezoeken tussen het landelijk en het stedelijk gebied.

Collectie en uitleningen

De gezamenlijke collectie van (fysieke) boeken, muziekcd's, dvd's en bladmuziek van alle Zuid-Hollandse bibliotheken is ongeveer 4,6 miljoen items in 2016 en is min of meer gelijk gebleven aan de collectie in 2015. Binnen de jeugdcollectie zien we wel een stijging van 6%, waarschijnlijk mede veroorzaakt door een toename in het aantal dBos scholen.

Het aantal uitleningen per item in de collectie is in 2016 afgenomen ten opzichte van 2015. Zowel in het stedelijk als in het landelijk gebied. Wel zien we dat het gemiddeld aantal uitleningen van fysieke materialen per lid hoger ligt in het landelijk gebied dan in het stedelijk gebied. De verklaring hiervan ligt wellicht in de sterkere leescultuur in de landelijke gebieden van Zuid-Holland.

Het aantal uitleningen van e-books, daarentegen, is in 2016 sterk toegenomen, in het landelijk gebied nog sterker dan in het stedelijk gebied. In totaal zijn er in Zuid-Holland in 2016 516.000 e-books uitgeleend, in 2015 waren dit er nog geen 300.000.

Hoewel het aantal uitgeleende e-books nog altijd op een veel lager niveau ligt dan het aantal uitgeleende papieren boeken, is er wel een kleine verschuiving te zien: de verhouding uitleningen van e-books toen opzichte van het totaal aantal uitleningen (fysieke materialen plus e-books) is toegenomen van 2% in 2015 naar bijna 4% in 2016. De groei wordt momenteel nog beperkt door het minder actuele en geringe aanbod aan e-books. Dit zien we terug in recent BiebPanel onderzoek en andere klantonderzoeken, waar dit vaak als verbeterpunt naar voren komt.

Waar in het verleden het aantal leden en uitleningen de belangrijkste KPI's waren voor bibliotheken, ligt nu de focus op andere indicatoren, zoals het aantal bezoeken, het aantal activiteiten etc. Dit gezien de andere, maatschappelijke en educatieve kernfuncties van bibliotheken.

Kernfuncties

Om invulling te geven aan de kernfuncties uit de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) en om mee te gaan met de ontwikkelingen in de samenleving, zijn bibliotheken steeds meer en diverse activiteiten gaan organiseren. Er is een forse stijging (ruim 20%) van het aantal activiteiten dat de bibliotheken in Nederland en in Zuid-Holland organiseren en in 2016 organiseerden de bibliotheken in Zuid-Holland maar liefst ruim 23.000 activiteiten. Het aantal activiteiten steeg vooral bij bibliotheken in het stedelijk gebied.

Het aantal activiteiten dat wordt georganiseerd door bibliotheken in het landelijk gebied is naar verhouding duidelijk lager dan het aantal activiteiten dat stedelijke bibliotheken organiseren. Dit is ook logisch gezien de omvang van de bibliotheken in de grotere steden.

De meeste activiteiten die bibliotheken organiseren, zijn gericht rondom de thema's 'Lezen en Literatuur (leesbevordering)', gevolgd door 'Ontwikkeling en Educatie'. Dit is zowel in Nederland als in Zuid-Holland het geval.

Hoewel slechts 3% van het totaal aantal activiteiten is gericht op het thema 'Kennis en Informatie', zien we dat wel nagenoeg alle bibliotheken activiteiten aanbieden op dit thema. Bijna alle Zuid-Hollandse bibliotheken hebben één of meerdere informatiepunten.

Op het thema 'Kunst en Cultuur' bieden veel bibliotheken uiteenlopende lezingen en exposities.

Bibliotheken in Zuid-Holland werken met vele en diverse partners samen. Dit geldt zowel voor bibliotheken in het landelijk gebied als voor bibliotheken in het stedelijk gebied. Zo werken alle Zuid-Hollandse bibliotheken in 2016 samen met de gemeente en zien we dat meer dan de helft van de bibliotheken samenwerkt met basisscholen, vluchtelingenorganisaties, Stichting Lezen en Schrijven, andere taalaanbieders, JGZ, maatschappelijke dienstverleners, zorginstellingen, aanbieders van computercursussen, theaters, het voortgezet onderwijs, kinderopvang en consultatiebureaus. Daarnaast bieden alle Zuid-Hollandse bibliotheken producten en/of diensten aan op het gebied van basisvaardigheden voor volwassenen, nemen deel aan Boekstart voor baby's en bieden dienstverlening voor het primair onderwijs.

Bedrijfsvoering

Ten gevolge van de economische recessie die we vanaf 2010 terugzagen in de overheidsinkomsten, zijn de subsidiebatens van de Zuid-Hollandse bibliotheken afgenomen. Het totale¹ bedrag dat bibliotheken ontvangen aan subsidie neemt af.

Met name de gemeentelijke exploitatiesubsidie neemt af en deze bedraagt 96% van de totale subsidie van de bibliotheken.

De totale subsidie per inwoner is in het landelijk gebied veel lager dan in het stedelijk gebied van Zuid-Holland, namelijk €18,90 ten opzichte van €31,30 per inwoner.

Deze afname in de inkomsten heeft onder andere gevolgen gehad voor het personeelsbestand van de bibliotheken: dit personeelsbestand is in de laatste jaren flink afgenomen. Om dit te compenseren, is de inzet van vrijwilligers cruciaal. Het aantal vaste medewerkers in Zuid-Holland is in 2016 wel weer iets toegenomen ten opzichte van 2015 en ligt nu op bijna 1.400. Het aantal vrijwilligers stijgt zeer sterk, tot bijna 2.750. Zeker in het landelijk gebied van Zuid-Holland is er een sterke toename van het aantal vrijwilligers.

Er werken in bibliotheken in 2016 ongeveer twee keer zo veel vrijwilligers als vaste medewerkers. In het landelijk gebied van Zuid-Holland werken er zelfs bijna vier keer zo veel vrijwilligers als vaste medewerkers.

We zien in de praktijk dan ook dat veel bibliotheken zich bezighouden met vrijwilligersbeleid en bibliotheken zijn soms zoekende hoe om te gaan met de werkverdeling tussen vrijwilligers en vaste krachten. Ook kijken bibliotheken momenteel naar de manier waarop je vrijwilligers kunt werven, binden, en aansturen.

Eveneens ligt een aandachtspunt in de organisatie en toerusting van vrijwilligers met de juiste kennis.

Waar vrijwilligers voorheen meer generiek ingezet werden, zien we dat op bepaalde terreinen (bijvoorbeeld taalcafés) meer specifieke vaardigheden nodig zijn. Daarnaast hebben vrijwilligers tegenwoordig meer direct contact met bezoekers en klanten.

Bibliotheken in Zuid-Holland hebben, net als de bibliotheken in totaal Nederland, nog altijd te maken met een vrij eenzijdig medewerkersbestand: maar liefst 60% van de medewerkers is 50 jaar of ouder en 85% van de betaalde krachten is vrouw. In de praktijk zien we dat er weinig verloop is in personeel en dat er veel medewerkers met lange dienstverbanden zijn. Dit is een aandachtspunt voor bibliotheken als het gaat om de transitie van de bibliotheek naar de maatschappelijke educatieve functies en het meenemen van de medewerkers hierin (personeelsontwikkeling).

De vergrijzing van het medewerkersbestand betekent dat bibliotheken binnen afzienbare termijn te maken krijgen met een grote uitstroom van medewerkers en een afvloeiing van veel kennis.

¹ Totale subsidie: 'exploitatiesubsidie gemeente', 'overige gemeentelijke subsidies', 'provinciale subsidie aan de basisbibliotheken' (de subsidie van de provincie aan de POI zit hier niet bij) en 'overige subsidie'.

2 ONDERZOEKSMETHODE

2.1 Bronnen

De rapportage is gebaseerd op de volgende bronnen:

Wsob-enquête

De Wsob-gegevens zijn openbaar sinds 2015. Derhalve toont de rapportage de gegevens van 2015 en 2016 die tot nu toe beschikbaar zijn. De rapportage werkt niet met de exacte cijfers, maar met indexcijfers van 2016 ten opzichte van 2015 zodat op een eenduidige manier inzicht kan worden verkregen in de ontwikkeling van de kengetallen. Om toch inzicht te geven in de hoogte van de aantallen, staat in hoofdstuk 3 een overzicht van de absolute aantallen voor Nederland, Zuid-Holland, landelijk gebied, stedelijk gebied en het hoogste en laagste aantal van de basisbibliotheek bij de betreffende indicator.

De originele data van de Wsob-enquêtes lieten soms grote afwijkingen per bibliotheek zien tussen de jaren. Niet alle bibliotheken hebben alle data eenduidig aangeleverd bij de KB, echter er wordt hard aan gewerkt om dit te verbeteren. In het geval dat het indexcijfer een relatief hoge of lage waarde liet zien, is contact opgenomen met de betreffende bibliotheek om de cijfers te checken. Bibliotheken konden de cijfers, indien ze niet correct waren, aanpassen of konden een toelichting geven op het afwijkende indexcijfer.

De KB heeft in december 2017 een totaalrapportage opgeleverd van de uitkomsten van de Wsob-enquêtes. Deze rapportage is echter op het niveau totaal Nederland en gaat niet in op provinciale verschillen. Uiteraard is dit rapport wel in ogenschouw genomen bij het schrijven van deze monitor rapportage voor de provincie.

Overige BOP-enquêtes

Naast de Wsob-enquête, gebruikt de KB ook andere enquêtes om informatie van de bibliotheken te krijgen met betrekking tot de kernfuncties. Zo is de product- en dienstverlening van bibliotheken rondom basisvaardigheden voor volwassenen in kaart gebracht en is onderzoek uitgevoerd naar BoekStart en de Bibliotheek op school, programma's die worden aangestuurd door Kunst van Lezen. In deze rapportage is gebruik gemaakt van een aantal uitkomsten van deze onderzoeken, die meer inzicht verschaffen in de invulling van de kernfuncties.

GIDS

De openingsuren op basisbibliotheekniveau en het aantal vestigingen zijn gehaald uit G!DS.

Websites van de bibliotheken

De beleidsplannen van de Zuid-Hollandse bibliotheken zijn gedownload van de websites van alle bibliotheken. Hiervan is een samenvatting gemaakt, en bij deze rapportage gevoegd.

Midterm review KWINK Groep

KWINK Groep heeft eind 2017 een midterm review uitgevoerd van de Wsob. Deze midterm review geeft duiding aan de ontwikkelingen in de bibliotheeksector. Een ander doel is het signaleren van eventuele situaties waarin het stelsel niet goed functioneert. De midterm review gebruikt grotendeels dezelfde bronnen als dit rapport, maar rapporteert op het niveau totaal Nederland. De midterm review gaat niet in op cijfers per provincie of cijfers per basisbibliotheek.

Een vergelijking met de uitkomsten van de midterm review is echter wel gewenst. De vergelijkbare gegevens uit de midterm review van de Wsob zijn daarom naast de resultaten in deze monitor gelegd. Wanneer over een onderwerp in dit rapport ook een tekst staat in de midterm review, citeren we in schuingedrukte tekst de tekst uit de midterm review. Bijvoorbeeld:

Binnen de openbare bibliotheekvoorzieningen op lokaal niveau zijn in toenemende mate vrijwilligers actief. In 2015 waren er 10.828 vrijwilligers actief en in 2016 13.489.

Bron: midterm review

2.2 Definities

De definities van de verschillende kengetallen zijn overgenomen van de Wsob-enquête.

Voor wat betreft de definities van landelijk en stedelijk gebied, gaan we uit van de indeling zoals de provincie Zuid-Holland die zelf aanhoudt. Concreet betekent dit dat de volgende basisbibliotheken worden gerekend tot het landelijk gebied:

Landelijk gebied	Bibliotheekorganisatie
Goeree Overflakkee (Voorne Putten, deel Westvoorne)	Zuid-Hollandse Delta
Hoeksche Waard (incl. Korendijk)	Hoeksche Waard
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	AanZet
Krimpenerwaard	Krimpenerwaard
Holland/Rijnland/Rijnstreek	Rijn & Venen
Bollenstreek	Bollenstreek
Nissewaard (deel Westvoorne)	De Boekenberg
Waddinxveen, Reeuwijk-Bodengraven, Zuidplas	De Groene Venen

Tabel 1. Bibliotheken in het landelijk gebied in Zuid-Holland

De Wsob-enquête bevat geen informatie op vestiging niveau. Voor sommige bibliotheken in het landelijk gebied geldt dat niet alle vestigingen tot het landelijk gebied behoren. Bij de bibliotheek AanZet bijvoorbeeld, valt Dordrecht niet binnen het landelijk gebied, de andere vestigingen vallen hier wel onder. In deze rapportage valt de gehele basisbibliotheek AanZet binnen het landelijk gebied.

Naast de indeling landelijk/stedelijk maken we ook onderscheid in bibliotheken met een 'klein' verzorgingsgebied (minder dan 100.000 inwoners) en bibliotheken met een groot verzorgingsgebied (100.000 inwoners of meer)². Hieronder vallen de grote steden, maar ook bibliotheken met een uitgestrekt verzorgingsgebied. Deze definitie leidt tot onderstaande indeling:

Bibliotheken met een groot verzorgingsgebied	Bibliotheken met een klein verzorgingsgebied
De bibliotheek Aan Zet	De bibliotheek Hoeksche Waard
De Bibliotheek Bollenstreek	De bibliotheek Krimpenerwaard
De Bibliotheek De Groene Venen	De Boekenberg
De Bibliotheek Rijn en Venen	De bibliotheek Aan den IJssel
De Bibliotheek Zuid-Hollandse Delta	De bibliotheek Katwijk
De Bibliotheek Den Haag	De bibliotheek Maassluis Midden-Delfland
BplusC	De bibliotheek Schiedam
De Bibliotheek Aan de Vliet	De bibliotheek Vlaardingse
De Bibliotheek Oostland	De bibliotheek Voorschoten – Wassenaar
De Bibliotheek Rotterdam	De bibliotheek Gouda
De Bibliotheek Westland	
De Bibliotheek Zoetermeer	
DOK	

Tabel 2. Bibliotheken ingedeeld naar hun verzorgingsgebied in Zuid-Holland

² Wanneer we in het rapport spreken over 'grote' en 'kleine' bibliotheken, is dit gebaseerd op deze indeling.

3 ALGEMENE GEGEVENS

3.1 De bibliotheken in Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland bestaat uit de volgende 59 gemeenten:

Figuur 1. Gemeenten in Zuid-Holland

3.2 Overzicht van de absolute kentallen in Nederland en Zuid-Holland

In dit rapport presenteren we vooral de indexcijfers van de kengetallen. Deze zijn berekend door het aantal van 2016 te delen door het aantal van 2015. Op deze manier krijgen we inzicht in de ontwikkeling van de belangrijkste kengetallen.

De indexcijfers zeggen echter niets over de absolute waarde van de kengetallen. Om ook daar inzicht in te krijgen, staan in de tabel op de volgende pagina de kengetallen van 2016 weergegeven voor totaal Nederland, totaal Zuid-Holland en de aantallen binnen het stedelijk en landelijk gebied.

Achteraan staat een kolom met het hoogste aantal van dat kengetal en een kolom met het laagste aantal, zodat we ook inzicht hebben in de range binnen de Zuid-Hollandse bibliotheken.

Op de pagina erna staan percentages in een tabel met dezelfde kentallen. Hier kijken we hoeveel procent de Zuid-Hollandse bibliotheken van totaal Nederland representeren. Dus bijvoorbeeld hoeveel procent van de uitleningen in Nederland is in 2016 gedaan bij de Zuid-Hollandse bibliotheken.

Ook kijken we in deze tabel naar het aandeel van de landelijke en stedelijke bibliotheken binnen totaal Zuid-Holland. Dus bijvoorbeeld hoeveel procent van de uitleningen in Zuid-Holland is in 2016 gedaan bij bibliotheken in het landelijk gebied.

De ontwikkeling van de kengetallen tussen 2015 en 2016 wordt vervolgens besproken vanaf hoofdstuk 4.

Kerngegevens 2016	Totaal Nederland	Totaal Zuid Holland	Landelijk gebied	Stedelijk gebied	Hoogste in ZH	Laagste in ZH
Aantal gemeentes	387	59	38	21	15	1
Aantal inwoners	16.8 mln	3.6 mln	1.2 mln	2.3 mln	630.000	51.000
Spreiding						
Aantal bibliotheekorganisaties	156	23	8	15		
Aantal vestigingen (incl. servicepunten)	1.100	175	80	100	30	1
Aantal openingsuren per week	30.000	4.500	1.800	2.650	613	45
Gem. afstand tot aan de bibliotheek	1,9	1,6	2,0	1,3	8	0,8
Gem aantal openingsuren per vestiging per week	26	25	22	27	52	11
Leden en bezoeken						
Aantal leden	3.7 mln	665.000	225.000	440.000	100.000	9.000
% Ledenbereik	22,1%	18,5%	18,2%	18,7%	33%	14%
Aantal bezoeken	65.2 mln	12.1 mln	2.8 mln	9.3 mln	2.7 mln	180.000
Aantal websitebezoeken	32.5 mln	5.8 mln	1.2 mln	4.5 mln	1.4 mln	50.000
Uitleningen en collectie						
Aantal uitleningen fysieke materialen	75.6 mln	13.5 mln	4.9 mln	8.6 mln	2.1 mln	175.000
Aantal uitleningen per lid	20,3	20,3	21,8	19,5	30,8	14,3
Aantal uitleningen e-books	2.8 mln	515.000	200.000	315.000	76.000	5.500
Aantal materialen in bezit	24.6 mln	4.6 mln	1.6 mln	2.9 mln	790.000	74.000
Aanbod kernfuncties						
Aantal activiteiten	97.500	23.400	5.000	18.500	8.500	135
Bedrijfsvoering						
Aantal vaste medewerkers	6.600	1.350	380	970	238	13
% vrouwelijke vaste medewerkers	84%	86%	91%	84%	100%	89%
% vaste medewerkers 50 jaar en ouder	64%	62%	57%	64%	71%	39%
Aantal vrijwilligers	13.500	2.700	1.500	1.300	275	10
Verhouding vrijwilligers/vaste medewerkers	2.1	2.0	3.8	1.3		
Totale Subsidie ³	418.4 mln	96.9 mln	23.6 mln	73.3 mln	25.5 mln	960.000
Subsidie per inwoner	24,80	27,0	18,9	31,3	49,1	11,1

Tabel 3. Kengetallen in afgeronde absolute aantallen 2016

³ Zie de definitie onderaan pagina 5.

Kerngegevens 2016	% Zuid Holland binnen Nederland	% Landelijk gebied binnen ZH	% Stedelijk gebied binnen ZH
Aantal gemeentes	15%	64%	36%
Aantal inwoners	21%	35%	65%
Aantal basisbibliotheken	15%	35%	65%
Aantal vestigingen (incl. servicepunten)	16%	45%	55%
Aantal openingsuren per week	15%	40%	60%
Aantal leden	18%	34%	66%
Aantal bezoeken	19%	23%	77%
Aantal websitebezoeken	15%	22%	78%
Aantal uitleningen fysieke materialen	18%	36%	64%
Aantal uitleningen e-books	19%	39%	61%
Aantal materialen in bezit	19%	35%	65%
Aantal activiteiten	21%	11%*	89%
Aantal vaste medewerkers	21%	28%	72%
Aantal vrijwilligers	20%	52%	48%
Totale Subsidie	23%	24%	76%

Tabel 4. Kengetallen in percentages 2016

* Gebaseerd op een beperkt aantal bibliotheken in het landelijk gebied vanwege onvolledige informatie

4 SPREIDING

4.1 Aantal bibliotheekorganisaties

Het aantal fysieke locaties van bibliotheekvoorzieningen in termen van (hoofd)vestigingen en servicepunten is afgenomen van 1011 in 2014 naar 961 in 2016.

Bron: midterm review

We zien al enige jaren een daling van het aantal bibliotheekorganisaties, hetgeen te maken heeft met schaalvergroting en fusies waarbij bibliotheekorganisaties steeds meer over de gemeentegrenzen werken. In 2016 werken 12 van de 23 Zuid-Hollandse bibliotheken voor meer dan 1 gemeente. Binnen het landelijk gebied werken de bibliotheken gemiddeld voor 4,8 gemeenten en binnen het stedelijk gebied voor 1,4 gemeente.

Veel bibliotheken zijn inmiddels met andere organisaties samengegaan in multifunctionele gebouwen. In 2016 hebben 22 Zuid-Hollandse bibliotheken één of meerdere vestigingen die gehuisvest zijn in een multifunctioneel gebouw.

Zij delen dan vooral de publieksruimte en de kantoorruimte. Samenwerking op het gebied van bijvoorbeeld bestuur of marketing komt in veel mindere mate voor.

De onderstaande tabel (gegevens vanuit G!DS) toont het verloop in het aantal en soort vestigingen tussen 2015 en 2016. Er is in Zuid-Holland een lichte stijging van het aantal vestigingen, vooral veroorzaakt door een stijging in het aantal vestigingen met zelfbediening. Het aantal servicepunten bleef min of meer stabiel in Zuid-Holland. In totaal Nederland nam dit aantal iets af, vooral de (mini)servicepunten zonder zelfbediening.

2015-2016	Nederland			Zuid-Holland		
	2015	2016		2015	2016	
Soort vestiging	Aantal	Aantal	Index	Aantal	Aantal	Index
Hoofdvestiging	127	124	98	21	20	95
Vestiging zonder zelfbediening	495	467	94	71	70	99
Vestiging met zelfbediening	133	172	129	37	44	119
Totaal aantal vestigingen (15+ uur per week open)	755	763	101	129	134	105
Servicepunt zonder zelfbediening	166	146	88	25	26	104
Servicepunt met zelfbediening	49	51	104	7	7	100
Totaal aantal servicepunten (4-14 uur per week)	215	197	92	32	33	103
Miniservicepunt zonder zelfbediening	47	31	66			
Miniservicepunt met zelfbediening	9	9	100	1	1	100
Zelfbedieningsbibliotheek zonder bemanning	11	6	55	3	3	100
Bibliobus	10	10	100	2	2	100
Instellingsbibliotheek open voor derden	7	6	86	1	1	100
Bibliotheeklocatie, overig (station, strand etc.)	7	9	129			
Afhaalpunt zonder eigen collectie	56	68	121	4	3	75
Totaal overige voorzieningen	147	139	95	11	10	91
Totaal	1.117	1.099	98	172	177	103

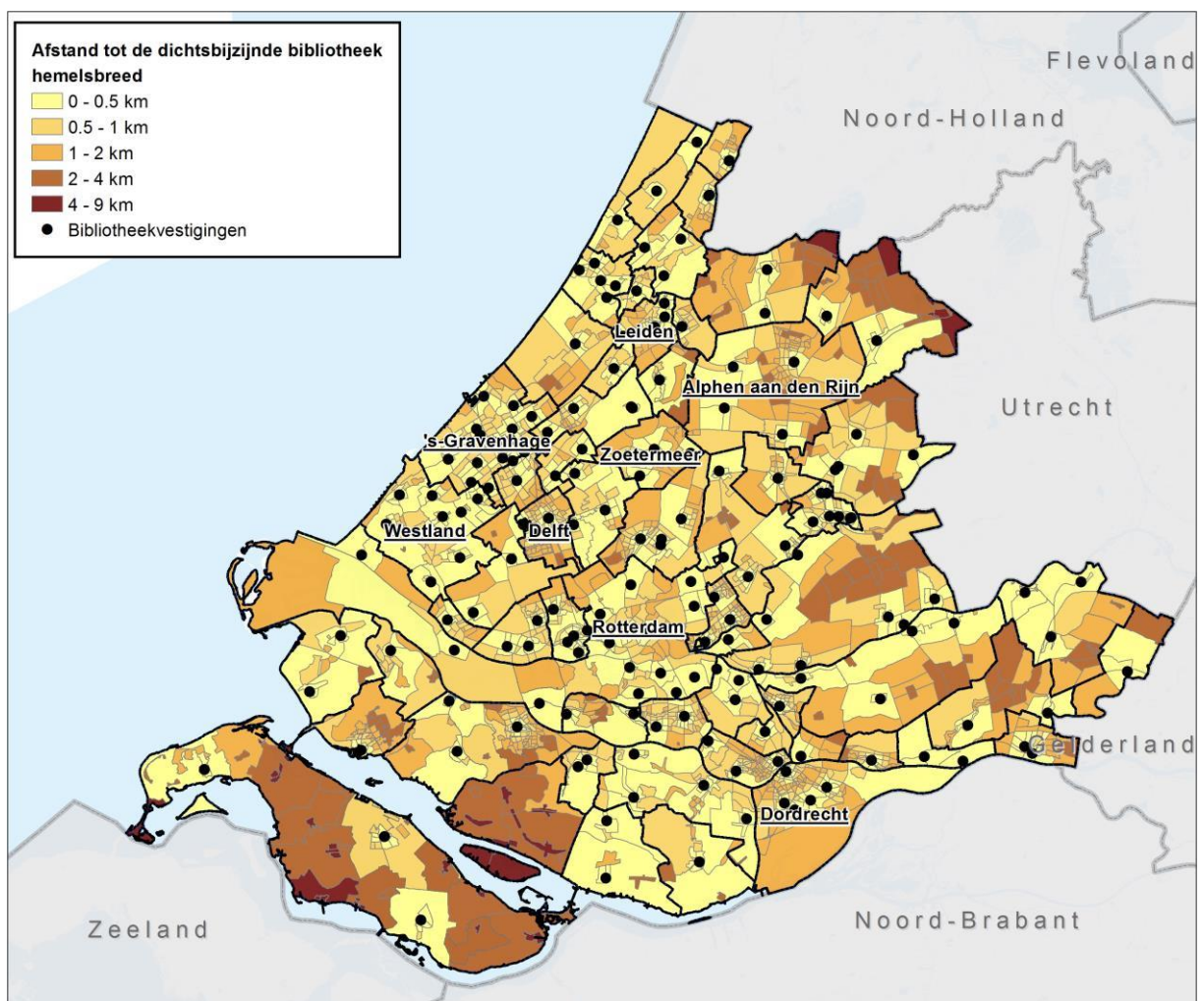
Tabel 5. Aantal vestigingen. Bron: G!DS

4.2 Afstand tot aan de Bibliotheek

Door het CBS wordt de volgende definitie aangehouden van de afstand tot bibliotheek
De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde bibliotheek, berekend over de weg. Bibliotheken, hun vestigingen en servicepunten. De miniservicepunten, zelfbedieningsbibliotheken en de bibliobussen zijn niet opgenomen.

Een vestiging voldoet aan de volgende criteria: minimaal 15 uur per week open, digitale toegang tot de gehele collectie en activiteiten aanbod, vraagbemiddeling, culturele/literaire activiteiten, aanbod voor scholieren/instellingen passend bij de keuzes die gemaakt zijn in het spreidings- en marketingbeleid en studiemogelijkheden. Een servicepunt biedt minimaal het volgende dienstverleningsniveau: is minimaal 4 uur per week open, biedt digitale toegang tot het totale activiteiten aanbod en voorziet in vraagbemiddeling (zowel persoonlijk als via internet).

Het onderstaande kaartje toont alle vestigingen en servicepunten van bibliotheken in Zuid-Holland en de gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde bibliotheek. Hoe donkerder de kleur, hoe verder de afstand naar de bibliotheekvestiging.

Figuur 2. Afstand tot de bibliotheek. Bron: CBS, 1 januari 2017

De gemiddelde afstand tot (hoofd)vestigingen en servicepunten van de bibliotheek voor Nederlanders is toegenomen van 1,8 kilometer in 2014 naar 1,9 kilometer in 2016. Echter, deze afstand van 1,9 kilometer is vergeleken met de gemiddelde afstand tot andere culturele voorzieningen nog steeds relatief klein.

Bron: midterm review

In bijlage 3 staan de Zuid-Hollandse gemeentes met daarbij de gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek in 2015 en 2016. Het gaat hierbij om de gemiddelde afstand van de inwoners tot aan de dichtstbijzijnde bibliotheek, hemelsbreed. Eventuele bibliotheken in scholen of afhaalpunten zijn niet meegenomen in de berekening van de afstand.

De gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek is in 2016 in Zuid-Holland 1,6 km. In Nederland ligt dit op 1,9 kilometer.

Binnen het landelijk gebied ligt de gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek op 2,0 kilometer, in het stedelijk gebied is dit beduidend lager met 1,3 kilometer.

De tabel in de bijlage is gesorteerd op afstand in 2016 van hoog naar laag. Slechts 12 Zuid-Hollandse gemeenten (= 20%) hebben een grotere afstand tot aan de bibliotheek dan het landelijk gemiddelde van 1,9 km.

In de gemeenten Korendijk, Giessenlanden, Goeree-Overflakkee, Albrandswaard en Kaag en Braassum is de afstand tot aan de bibliotheek het grootst, namelijk 3 kilometer of meer. In Gouda en Midden-Delfland ligt de gemiddelde afstand onder de 1 kilometer.

In de onderstaande tabel staat een samenvatting van de gemiddelde afstand.

Gemiddelde afstand tot de bibliotheek in kilometers	2015	2016	Index
Totaal Nederland	1,9	1,9	100
Totaal Zuid-Holland	1,6	1,6	100
Landelijk gebied	2,0	2,0	100
Stedelijk gebied	1,4	1,3	94,6

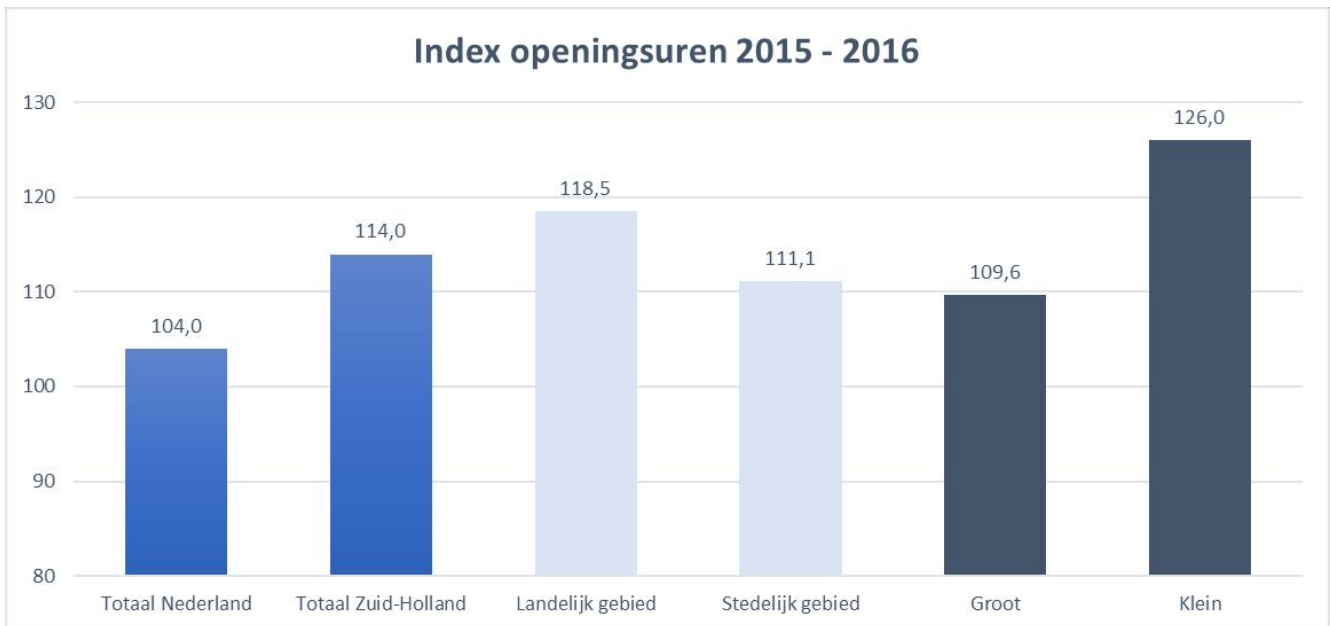
Tabel 6. Gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek in kilometers. Bron: CBS

4.3 Openingsuren per week

Per week waren de Zuid-Hollandse bibliotheken in totaal in 2016 bijna 4.500 uur geopend, dit is gemiddeld 25 uur per vestiging. Bibliotheken zijn in 2016 meer uren open geweest dan in 2015. Dit geldt in Zuid-Holland nog sterker dan in Nederland als totaal. Binnen Zuid-Holland hebben met name de bibliotheken in het landelijk gebied hun openingstijden verruimd, al geldt dit ook in mindere mate voor de bibliotheken in het stedelijk gebied van de provincie. Zij waren ook al wat langer open en hadden dus minder ruimte voor verlenging van de openingsuren.

Verder zien we dat de bibliotheken met een klein verzorgingsgebied, hun openingsuren sterker hebben verruimd dan de bibliotheken met een groot verzorgingsgebied.

Tabel 18 houdt rekening met het aantal vestigingen en toont het gemiddeld aantal uren per week dat de bibliotheek per vestiging open is geweest. Het beeld dat we zien is vergelijkbaar met het beeld van figuur 4.

Figuur 3. Index totaal aantal openingsuren per week per basisbibliotheek. Bron: G!DS

Openingsuren per vestiging per week	2015	2016	Index
Totaal Nederland	25	26	105
Totaal Zuid-Holland	22	25	111
Landelijk gebied	19	22	118
Stedelijk gebied	26	27	105
Groot verzorgingsgebied	23	24	107
Klein verzorgingsgebied	22	27	123

Tabel 7. Gemiddeld aantal openingsuren per week per vestiging. Bron: G!DS

5 LEDEN EN DREMPELOVERSCHRIJDINGEN

5.1 Aantal leden

In 2016 waren 3.722.000 mensen lid van de bibliotheek. Het aantal jeugdleden is in 2015 en 2016 vrijwel gelijk gebleven, terwijl het aantal volwassen leden met circa 4 procent is afgenomen ten opzichte van 2015. Ook deze cijfers zijn conform de langjarige trend van het dalen van volwassen leden en het stijgen van jeugdleden.

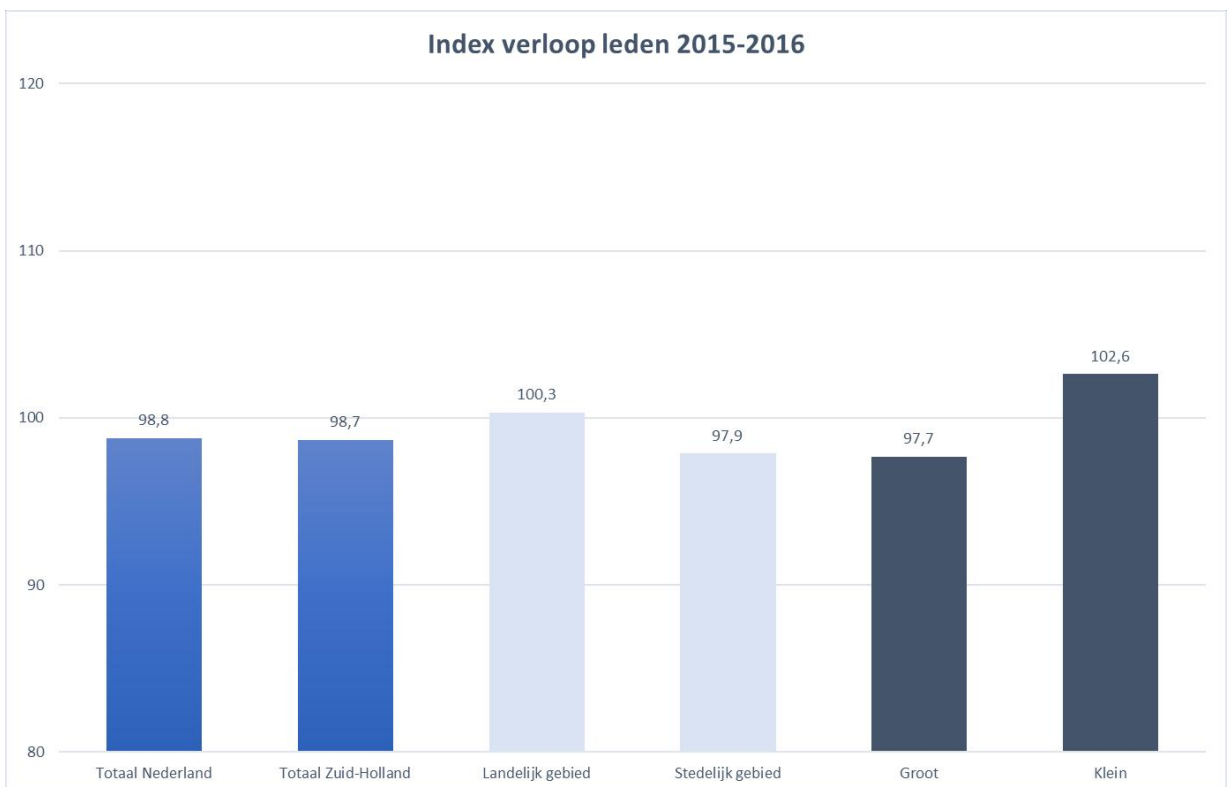
Bron: midterm review

In Zuid-Holland waren in 2016 ongeveer 665.000 mensen lid van de bibliotheek. In figuur 5 is te zien dat het aantal bibliotheekleden tussen 2015 en 2016 zowel in Nederland als in Zuid-Holland iets is afgenomen.

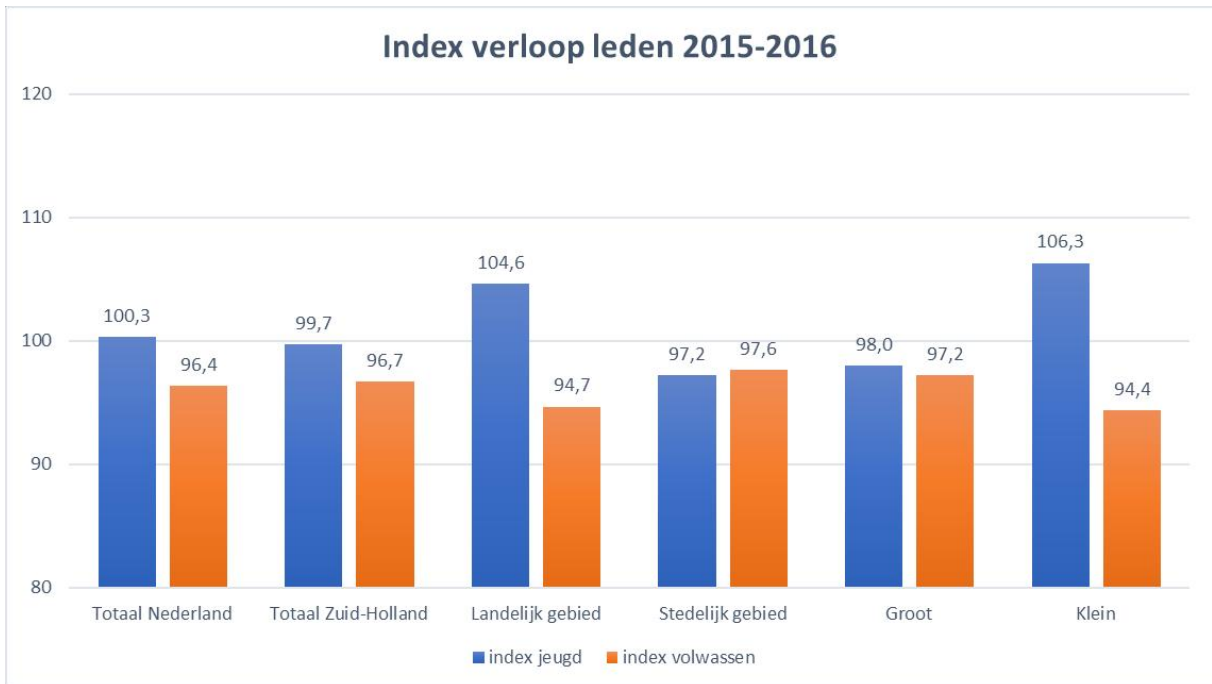
In het landelijk gebied is het aantal leden stabiel gebleven, terwijl in het stedelijk gebied het aantal leden licht is gedaald. Daarnaast zien we dat het ledenaantal bij de kleinere bibliotheken iets is gestegen en bij de grotere bibliotheken licht is afgenomen.

De lichte daling in het aantal leden komt vooral door een afname van het aantal volwassen leden. Het aantal jeugdleden is min of meer stabiel gebleven en ligt in Zuid-Holland iets boven de 400.000. De jeugdleden maken in 2016 ongeveer 60% uit van het totale ledenbestand van de Zuid-Hollandse bibliotheken.

In het landelijk gebied en bij de bibliotheken met een kleiner verzorgingsgebied is er een stijging van het aantal jeugdleden, het aantal volwassen leden is hier tussen 2015 en 2016 afgenomen. In het stedelijk gebied en bij de grotere bibliotheken zien we zowel een afname in jeugdleden als een afname in het aantal volwassen leden.

Figuur 4. Ledenverloop. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

Figuur 5. Ledenverloop naar jeugd/volwassen leden. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

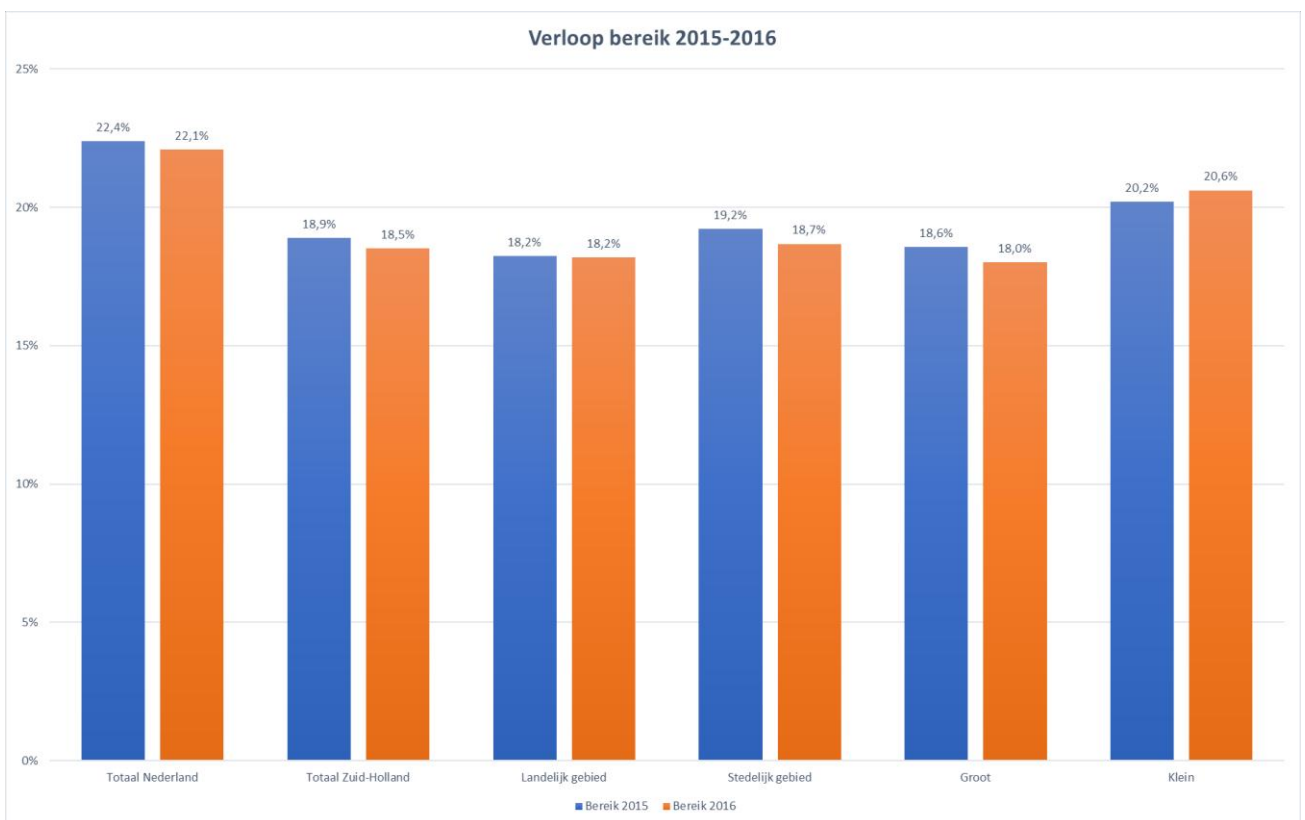
5.2 Bereik

In 2016 waren 3.722.000 mensen lid van de bibliotheek: 22 procent van de bevolking.

Bron: midterm review

Het ledenbereik (het aantal leden gedeeld door het aantal inwoners) ligt in totaal Nederland in 2015 op 22,4% en in 2016 op 22,1%. In Zuid-Holland ligt het bereik zowel in 2015 als in 2016 op een lager niveau, namelijk rond de 18,5%.

Het bereik in Zuid-Holland ligt in 2016 zowel in het landelijk als in het stedelijk gebied rond de 18,5% en is vrijwel stabiel. Bij de bibliotheken met een klein verzorgingsgebied ligt het bereik in 2016 op een iets hoger niveau dan bij de bibliotheken met een groot verzorgingsgebied (20,6% versus 18,0%).

Figuur 6. Ledenbereik. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

5.3 Aantal drempeloverschrijdingen

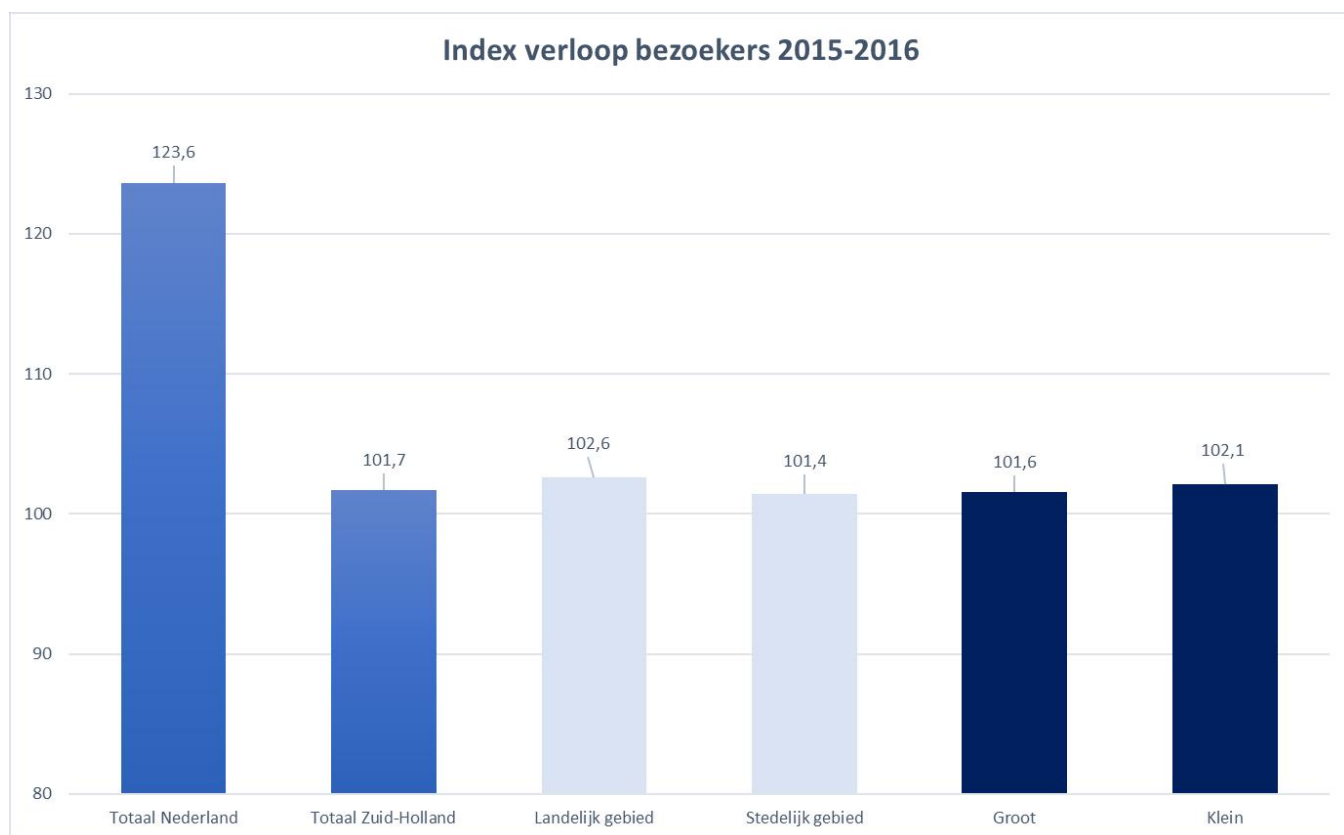
Het aantal drempeloverschrijdingen is door de meeste Zuid-Hollandse bibliotheken bijgehouden door middel van poortjes. Enkele Zuid-Hollandse bibliotheken hebben deze vraag in de Wsob-enquête opengelaten en zijn niet meegenomen in deze cijfers.

Andere bibliotheken hebben wellicht een schatting gemaakt, dit is echter niet te achterhalen. In de nieuwe vragenlijst van de Wsob over 2017 wordt hier rekening mee gehouden en wordt gevraagd of het aantal drempeloverschrijdingen is bijgehouden en zo ja, hoe dit is gebeurd (poortjes, tellers, steekproef).

Eerder zagen we een lichte daling van het aantal leden in Zuid-Holland. De bezoekfunctie van de bibliotheek wordt hiermee echter niet goed in kaart gebracht.

De Zuid-Hollandse bibliotheken kenden in 2016 ruim 12 miljoen drempeloverschrijdingen. Het aantal nam iets toe tussen 2015 en 2016. In Nederland was deze toename wel duidelijk sterker dan in Zuid-Holland.

Deze lichte toename in drempeloverschrijdingen in Zuid-Holland geldt zowel voor de bibliotheken in het landelijk gebied als voor de bibliotheken in het stedelijk gebied. En zowel voor de bibliotheken met een groot als voor de bibliotheken met een klein verzorgingsgebied.

Figuur 7. Index verloop aantal drempeloverschrijdingen. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

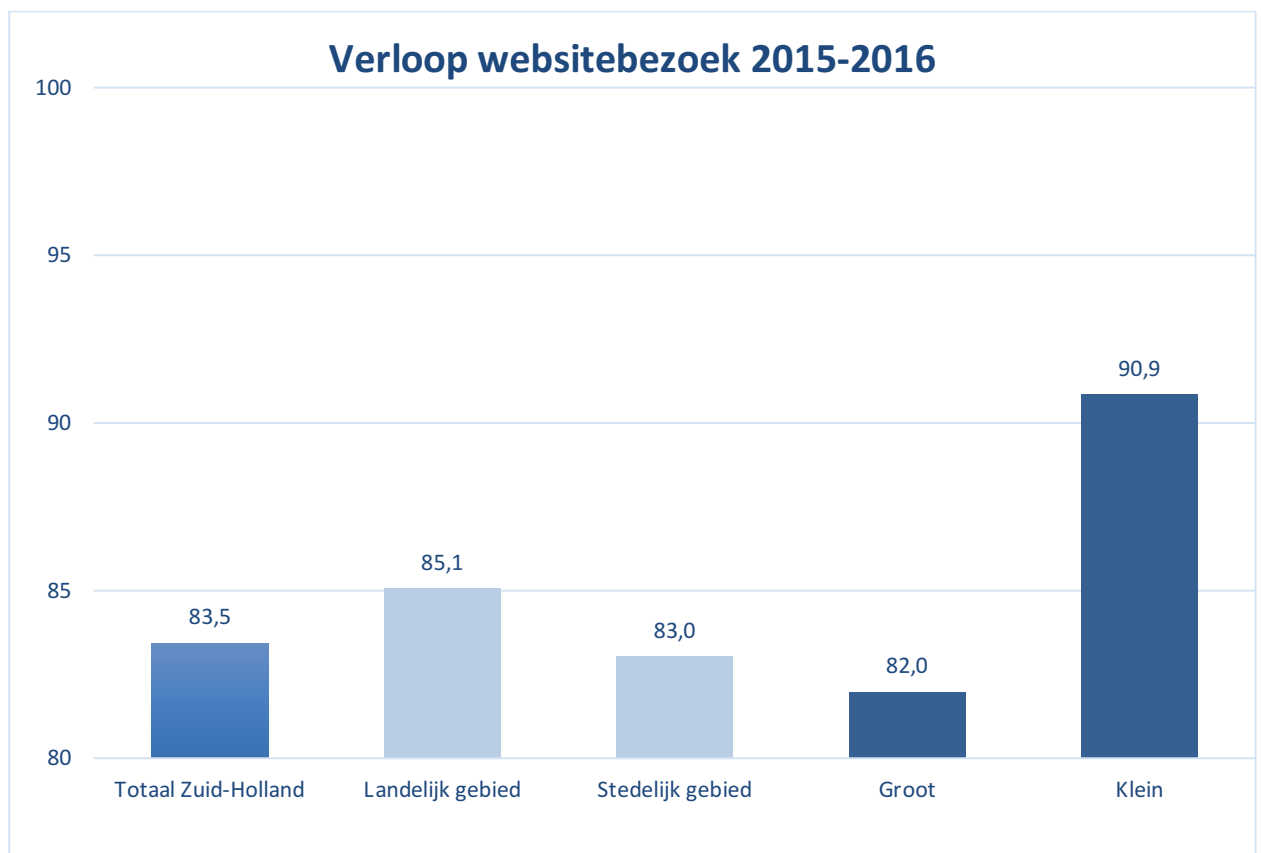
5.4 Aantal websitebezoeken

Het aantal website bezoeken van de bibliotheken in Zuid-Holland is zeer wisselend ingevuld in de Wsob-enquête. Dit had mede te maken met het feit dat bibliotheken soms het aantal unieke websitebezoeken invulden en soms het totale aantal websitebezoeken. Er zijn dan ook redelijk wat aantallen aangepast, na navraag bij de betreffende bibliotheken. De verwachting is dat dit in totaal Nederland ook het geval zal zijn. Daarom wordt voor dit aspect het indexcijfer voor totaal Nederland niet getoond.

In Zuid-Holland nam het aantal websitebezoeken behoorlijk af, maar bedroeg nog altijd bijna 5,8 miljoen in 2016. Deze afname in websitebezoeken zien we zowel in het stedelijk gebied als in het landelijk gebied en zowel bij de grote als bij de kleinere bibliotheken.

Een verklaring zou kunnen zijn dat de openingstijden in Google nu direct te zien zijn wanneer iemand in Google zoekt op de openingstijden van een specifieke bibliotheek. Ook is in 2016 de cookiewetgeving ingegaan: wanneer een websitebezoeker aangeeft de cookies niet te accepteren, vindt er geen registratie plaats van het websitebezoek en ziet de bibliotheek het websitebezoek niet terug in de statistieken. Ook zou de afname deels verklaard kunnen worden door een toename van het gebruik van de app, waardoor reserveren en verlengen minder dan voorheen via de website plaatsvindt.

Verwachting is dat contact met de bibliotheek steeds meer multichannel zal worden, waardoor op termijn ook meer dan alleen websitebezoek moet worden geregistreerd.

Figuur 8. Verloop aantal websitebezoeken. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

6 UITLENINGEN EN COLLECTIE

6.1 Fysieke uitleningen

Het totaal aantal uitleningen, van fysieke boeken en e-books, was in 2015 in Nederland circa 76,5 miljoen, ten opzichte van 73 miljoen in 2016. Er is sprake van een daling van het totaal aantal uitleningen.

Bron: midterm review

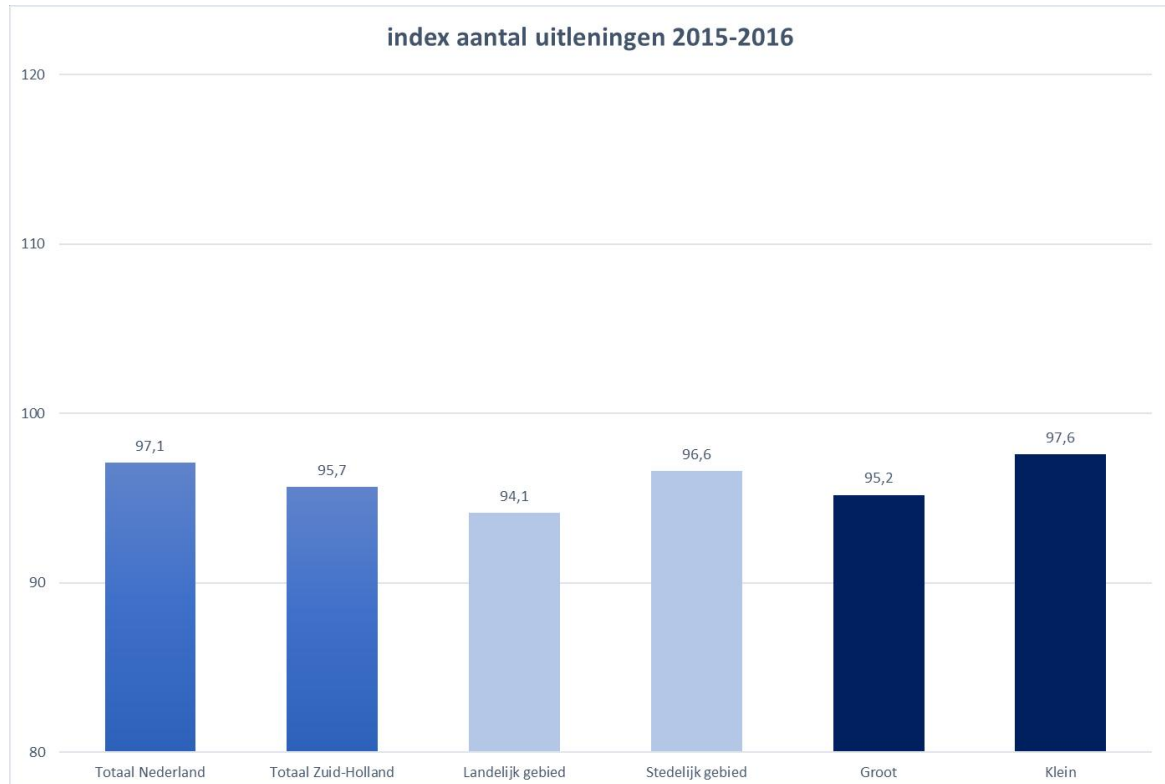
In 2016 zijn er in Zuid-Holland ongeveer 13,5 miljoen fysieke materialen uitgeleend. Het aantal uitleningen van fysieke materialen (zowel boeken als overige materialen) is zowel in totaal Nederland als in Zuid-Holland afgenomen. In het landelijk gebied nam het aantal uitleningen van fysieke materialen iets sterker af dan in het stedelijk gebied. Bij grotere bibliotheken het aantal uitleningen iets sterker af dan bij kleinere bibliotheken.

Het gemiddeld aantal uitleningen van fysieke materialen per lid ligt in 2016 op 20,3, dit geldt zowel voor totaal Nederland als voor Zuid-Holland

In het landelijk gebied is het aantal uitleningen per lid hoger dan in het stedelijk gebied (21,8 respectievelijk 19,5).

Qua trend zien we dat het gemiddeld aantal uitleningen per lid afneemt tussen 2015 en 2016. In Nederland ligt het indexcijfer op 98,3, in Zuid-Holland op 97,6. Binnen Zuid-Holland is de afname van het aantal uitleningen groter in het landelijk gebied dan in het stedelijk gebied.

Ook zien we dat het aantal uitleningen iets sterker is afgenomen bij bibliotheken met een kleiner verzorgingsgebied dan bij bibliotheken met een groter verzorgingsgebied.

Figuur 9. Index aantal uitleningen fysieke materialen. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

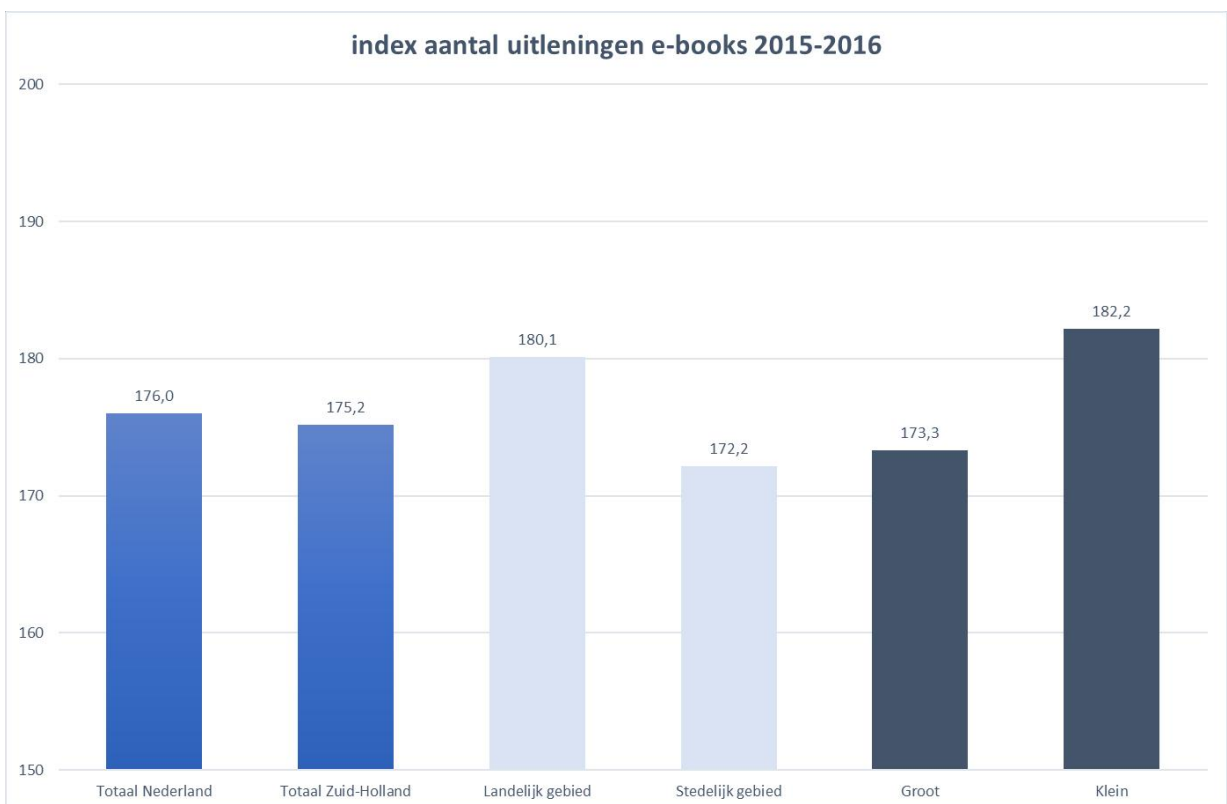
Aantal uitleningen per lid	2015	2016	Index
Totaal Nederland	20,7	20,3	98,3
Totaal Zuid-Holland	20,8	20,3	97,6
Landelijk gebied	22,8	21,8	95,6
Stedelijk gebied	19,8	19,5	98,7
Groot verzorgingsgebied	20,9	20,4	97,5
Klein verzorgingsgebied	20,7	19,7	95,1

Tabel 8. Aantal uitleningen fysieke materialen per lid. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

6.2 Uitleningen e-books

In 2016 leenden bibliotheken in Zuid-Holland in totaal ongeveer 516.000 e-books uit. Hoewel het niveau van het aantal uitleningen van e-books veel lager is dan het niveau van het aantal fysieke uitleningen in de bibliotheek zelf, zien we dat het aantal uitleningen van e-books sterk is gestegen, zowel in totaal Nederland (index 176) als in Zuid-Holland (index 175,2). Onder Zuid-Hollandse bibliotheken in het landelijk gebied en onder Zuid-Hollandse bibliotheken met een klein verzorgingsgebied, was de stijging het grootst.

Het aandeel van de uitleningen van e-books ten opzichte van het totaal aantal uitleningen (e-books plus fysieke uitleningen) is van 2015 naar 2016 toegenomen van 2% naar rond de 4% (3,6%). Binnen het landelijk gebied is dit aandeel iets hoger (3,9%) dan in het stedelijk gebied (3,6%).

Figuur 10. Index uitleningen e-books. Bron: KB

E-book uitleningen als % van het totaal aantal uitleningen	2015	2016
Totaal Nederland	2,0%	3,6%
Totaal Zuid-Holland	2,1%	3,7%
Landelijk gebied	2,1%	3,9%
Stedelijk gebied	2,0%	3,6%
Groot verzorgingsgebied	2,0%	3,6%
Klein verzorgingsgebied	2,1%	3,9%

Tabel 9. % e-book uitleningen van het totaal aantal uitleningen. Bron: KB, Wsob-enquête 2015 en 2016

6.3 Fysieke collectie

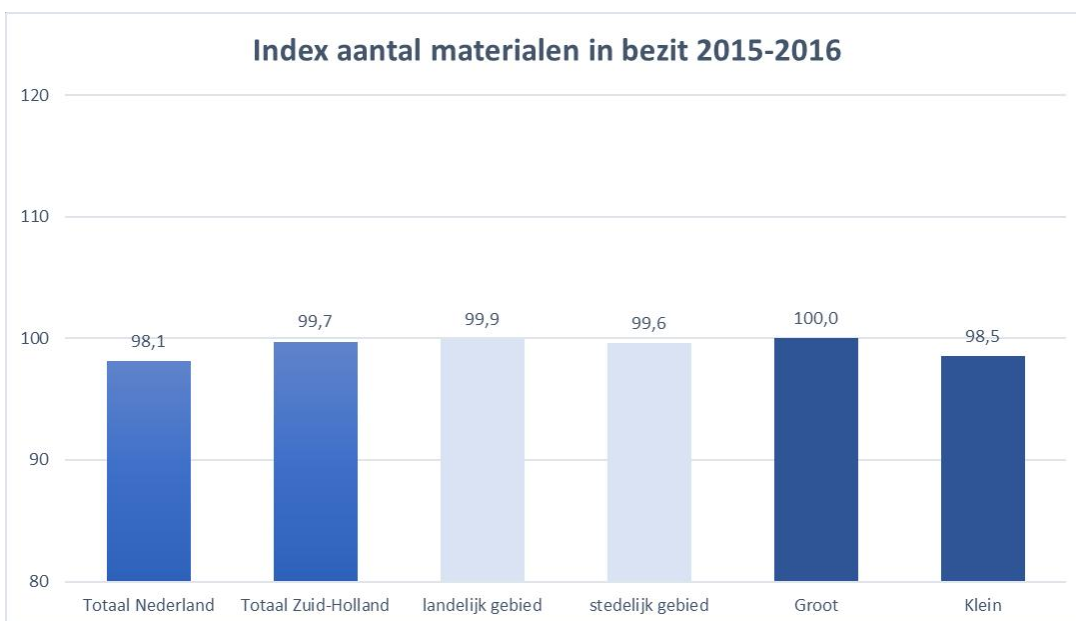
De totale fysieke boekencollectie neemt al jaren af.

Bron: midterm review

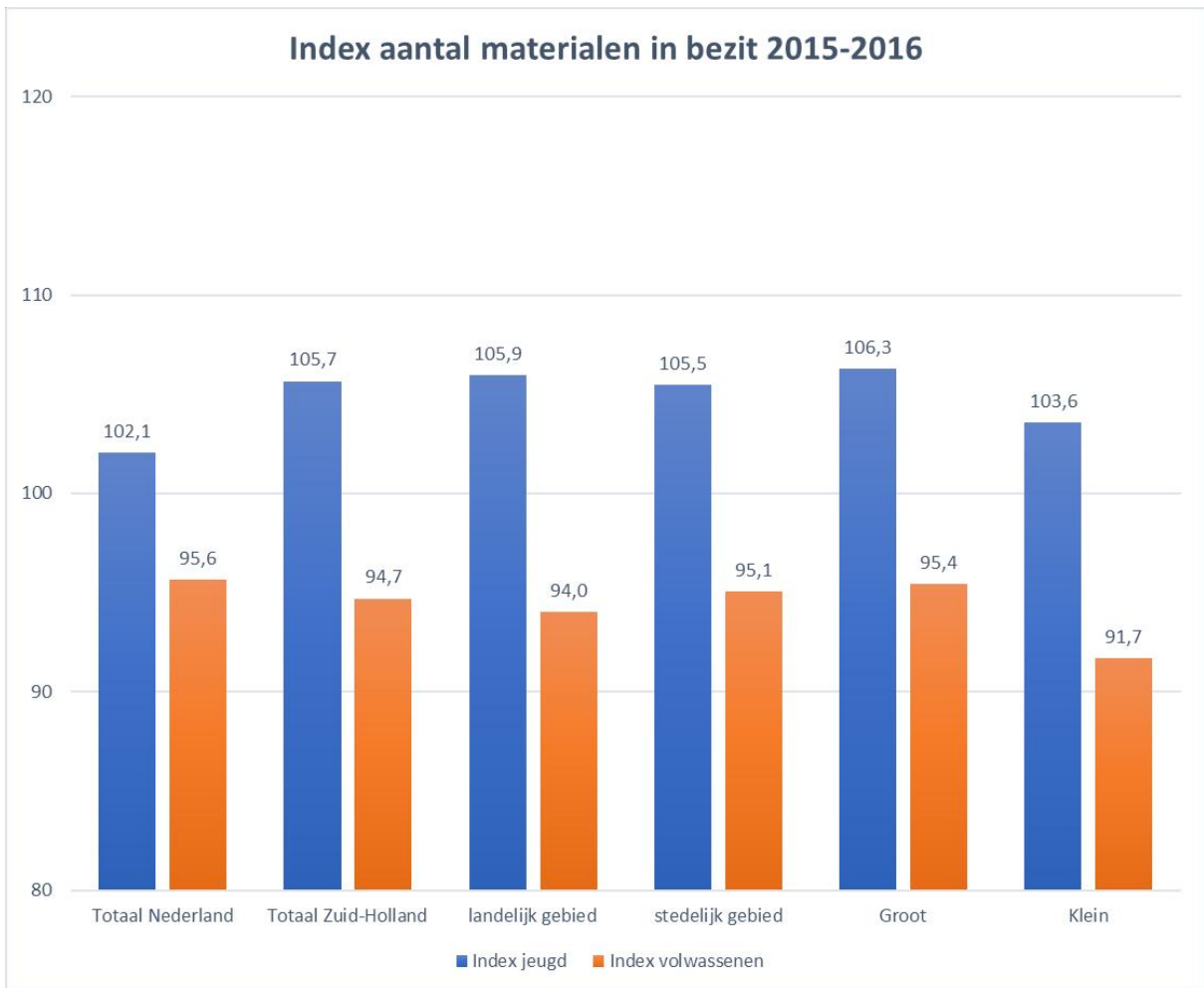
De fysieke collectie van bibliotheken is tussen 2015 en 2016 min of meer stabiel in Nederland als totaal en in Zuid-Holland. Dit geldt zowel voor de bibliotheken in het landelijk gebied als voor de bibliotheken in het stedelijk gebied van Zuid-Holland en zowel voor de grotere als voor de kleinere bibliotheken.

Wanneer we het hebben over de collectie, uitgesplitst naar volwassen en jeugd, dan is het goed om te weten dat de aanlevering van de cijfers m.b.t. het aantal materialen voor de jeugd nog niet altijd eenduidig gebeurt. Meestal zit een eventuele collectie van de bibliotheek op school niet in de cijfers, echter sommige bibliotheken hebben deze cijfers wel aangeleverd binnen de jeugdcollectie.

De afname van het aantal materialen in bezit van de bibliotheken wordt vooral veroorzaakt door een afname in de volwassen collectie. De collectie jeugdboeken is toegenomen, zowel in Nederland als in Zuid-Holland. Binnen Zuid-Holland geldt dit in het landelijk en in het stedelijk gebied, en in kleinere en grotere bibliotheken.

Figuur 11. Index aantal materialen in bezit. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

Figuur 12. Materialen in bezit, uitgesplitst naar jeugd en volwassenen. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

7 KERNFUNCTIES

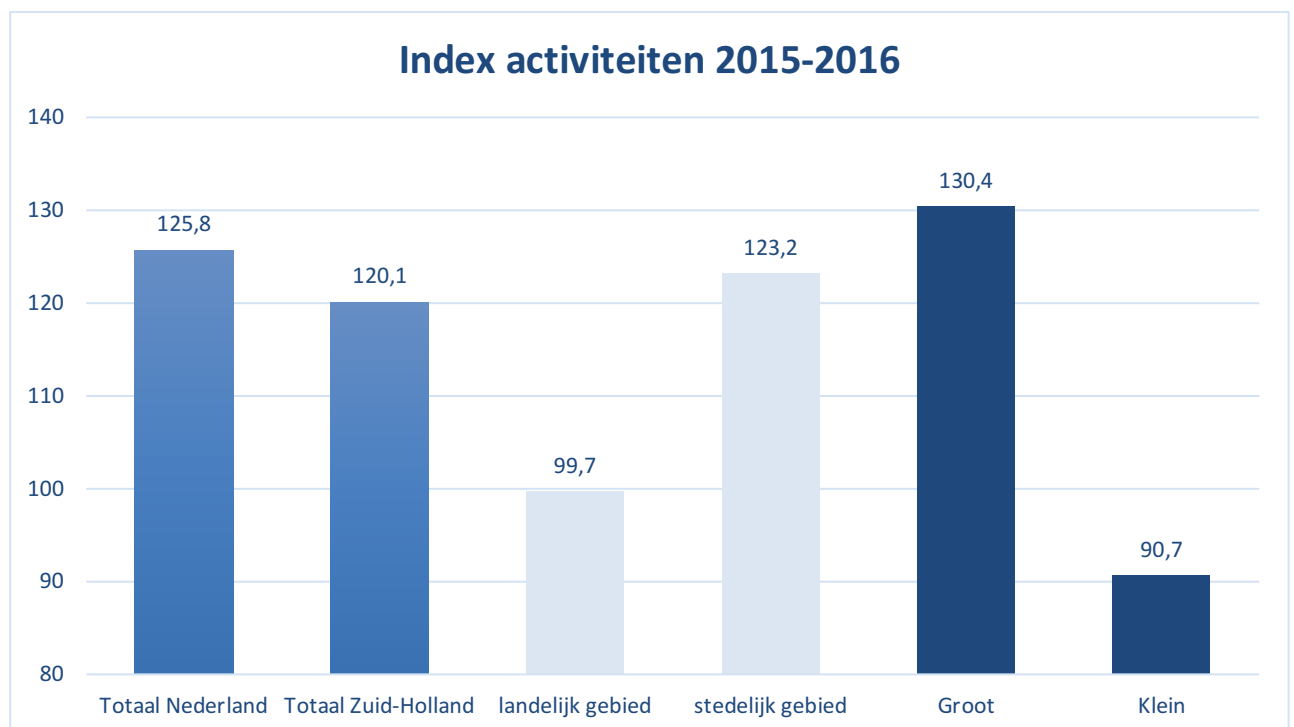
7.1 Totaal aantal activiteiten

Sommige Zuid-Hollandse bibliotheken hebben geen aantallen activiteiten hebben doorgegeven aan de KB en enkele bibliotheken lieten een zodanig grote toename in het aantal activiteiten zien, dat we deze bibliotheken niet hebben meegenomen bij de berekening van het gemiddelde. Dit omdat deze bibliotheken anders een te grote invloed zouden hebben op de indexcijfers.

De bibliotheken in Zuid-Holland organiseerden in 2016 bijna 24.000 activiteiten. Het aantal activiteiten is in 2016 gestegen ten opzichte van 2015. Dit geldt zowel voor totaal Nederland als voor Zuid-Holland.

Kijken we naar Zuid-Holland dan zien we dat het aantal activiteiten in het landelijk gebied stabiel is gebleven, terwijl het aantal activiteiten in het stedelijk gebied is toegenomen in 2016 (let op, door het wegvallen van enkele bibliotheken een lage basis voor het landelijk gebied).

Daarnaast zien we dat de toename van het aantal georganiseerde activiteiten in Zuid-Holland vooral is te zien bij de bibliotheken met een groot verzorgingsgebied, de bibliotheken met een kleiner verzorgingsgebied kenden een daling in het aantal georganiseerde activiteiten.

Figuur 13. Index aantal activiteiten. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

7.2 Aantal activiteiten per kernfunctie

Er wordt in de midterm review een beschrijving gegeven van de wijze waarop de bibliotheken invulling geven aan de vijf wettelijke kernfuncties:

1. Ter beschikking stellen van kennis en informatie. Bibliotheken geven hier onder meer invulling aan door het fysiek en digitaal uitlenen van materialen. Een deel van de collectie wordt niet uitgeleend, maar is in de bibliotheek wel te raadplegen. Een voorbeeld hiervan zijn naslagwerken. Ten slotte bieden bibliotheken ook informatiepunten aan op het gebied van bijvoorbeeld werk en inkomen of Basisvaardigheden. In 2016 organiseerden bibliotheken 7.073 activiteiten op het gebied van deze functie.

2. Bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie. Bibliotheken organiseerden 32.084 activiteiten in 2016 gericht op de ontwikkeling van onder meer taalvaardigheid, digitale geletterdheid en informatievaardigheden.

3. Bevorderen van lezen en kennismaken met literatuur. Het gaat hier om 45.292 activiteiten in 2016 rondom (nieuwe) schrijvers en leeskringen, maar ook om activiteiten met scholen rondom leesgedrag en leesvaardigheden (waarvoor landelijke programma's als de Bibliotheek op school en BoekStart zijn ontwikkeld en uitgerold) en om activiteiten ter ondersteuning van mensen met een leesbeperking.

4. Organiseren van ontmoeting en debat. Activiteiten op het gebied van 'ontmoeting en debat' zijn bijvoorbeeld activiteiten gericht op samenkomst en/of discussie over maatschappelijke onderwerpen. Bibliotheken organiseerden 4.774 van dit soort activiteiten in 2016.

5. Laten kennis maken met kunst en cultuur. Voorbeelden van activiteiten op het gebied van 'kunst en cultuur' zijn tentoonstellingen rondom (lokale) kunst en cultuur, muziekkuitvoeringen en lezingen. In 2016 organiseerden bibliotheken 8.161 activiteiten behorend bij deze functie.

Bron: midterm review

In de Wsob-enquête wordt het totaal aantal georganiseerde activiteiten uitgesplitst naar het soort activiteit per kernfunctie. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat de indeling van de activiteiten naar kernfuncties door de bibliotheken nog niet eenduidig gebeurt. De KB is zich hiervan bewust en heeft voor 2019 (cijfers over 2018) richtlijnen opgesteld welke activiteiten binnen welke kernfunctie vallen. Hiervan is bij deze data nog geen gebruik gemaakt.

Een aantal bibliotheken laat onverklaarbare grote veranderingen zien in het soort activiteiten in 2016 ten opzichte van 2015. Wanneer we deze bibliotheken buiten beschouwing laten, blijft er maar een gering aantal bibliotheken over binnen het landelijk gebied. Daarom is besloten om geen indexcijfers 2015-2016 te laten zien.

Wel is het goed om inzicht te hebben in de verhouding van de verschillende soorten activiteiten. We zien dat zowel in totaal Nederland als in Zuid-Holland het grootste deel van de activiteiten is ingedeeld bij de kernfunctie 'Leesbevordering', in Zuid-Holland (en vooral in het stedelijk gebied) nog iets meer dan in Nederland. 'Educatie' komt op de tweede plaats met 33% in Nederland en 25% in Zuid-Holland. Activiteiten binnen de andere drie kernfuncties maken een kleiner deel uit van het totaal aan activiteiten, maar ook hierbij gaat het om grote aantallen activiteiten die worden georganiseerd.

	Leesbevordering	Educatie	Kennis en Informatie	Kunst en Cultuur	Ontmoeting en Debat
Totaal Nederland	47%	33%	7%	8%	5%
Totaal Zuid-Holland	56%	25%	3%	12%	4%
Landelijk gebied	48%	23%	11%	11%	8%
Stedelijk gebied	57%	25%	2%	12%	4%

Tabel 10. % activiteiten per kernfunctie. Bron: Wsob-enquête 2016

7.3 Informatiepunten

Zoals we hiervoor zagen, is 3% van het totaal aantal activiteiten door de bibliotheken ingedeeld in de categorie 'Kennis en Informatie'. Toch zien we dat bijna alle bibliotheken in Zuid-Holland in 2016 wel één of meerdere activiteiten op dit gebied hebben georganiseerd. Ook hebben bijna alle bibliotheken één of informatiepunten.

De belangrijkste onderwerpen van de informatiepunten zijn basisvaardigheden (16 bibliotheken), informatiepunten voor aangepast/anders lezen (13 bibliotheken), vrijwilligerswerk (13 bibliotheken) en historische informatiepunten (11 bibliotheken).

	Aantal ZH bibliotheken dat dit biedt
Basisvaardigheden (taal, digitale vaardigheden, NT2, etc.)	16
Aangepast / anders / makkelijk Lezen	13
Vrijwilligerswerk	13
(Regionale) geschiedenis en/of erfgoed	11
Ander informatiepunt	11
Kunst, cultuur en/of toerisme	7
Jeugd & jongeren	5
Integratie en inburgering	5
Juridische zaken	4
Werk, inkomen en loopbaan	4
Gezondheid en opvoeding	3
Overheid	3
Geen informatiepunt	1

Tabel 11: Soort informatiepunt. Bron: Wsob-enquête 2016

7.4 Activiteiten "Kunst en Cultuur"

12% van alle activiteiten in Zuid-Hollandse bibliotheken heeft als thema "Kunst en Cultuur". Toch bieden alle Zuid-Hollandse bibliotheken activiteiten op dit gebied aan. Het gaat dan vooral om lezingen, cursussen / workshops, exposities en films.

	Aantal ZH bibliotheken dat dit biedt
Lezingen	18
Cursussen/workshops (bv over kunststromingen, kunstgeschiedenis, amateurkunst beoefenen)	13
Exposities	12
Film	10
Theater	4
Open podium	4
Concerten / muzikale voorstellingen	2
Dans	1
Anders	1

Tabel 12: Soort activiteit kunst en cultuur. Bron: Wsob-enquête 2016

7.5 Aantal samenwerkingspartners in 2016

In 2016 is gevraagd naar het aantal samenwerkingspartners dat bibliotheken hebben. Daarnaast zijn de samenwerkingspartners geclusterd naar enkele soorten (overheid, VVE, onderwijs, Culturele instellingen, Basisvaardigheden en overig).

We zien dat er in 2016 in Zuid-Holland door de 23 bibliotheken 348 samenwerkingspartners zijn genoemd, waarvan 116 in het landelijk gebied en 232 in het stedelijk gebied. Gemiddeld werken de bibliotheken dus samen met ongeveer 15 partners.

Voor zowel het landelijk als het stedelijk gebied geldt dat een relatief groot deel van alle samenwerkingspartners valt binnen de categorie 'basisvaardigheden' (een kwart) en binnen de categorie 'overig' (ook een kwart).

2016	Totaal Nederland	Zuid Holland	Landelijk gebied	Stedelijk gebied
Aantal samenwerkingspartners	2.043	348	116	232
Overheid	9%	8%	8%	8%
VVE	11%	10%	12%	9%
Onderwijs	18%	14%	12%	15%
Culturele instellingen	15%	18%	17%	18%
Basisvaardigheden	25%	26%	25%	27%
Overig	22%	24%	26%	24%

Tabel 13. Verdeling naar soort samenwerkingspartner. Bron: Wsob-enquête 2016

De tabel op de volgende pagina geeft meer gedetailleerde informatie. We zien daarin het aantal basisbibliotheken in Zuid-Holland dat samenwerkt met de genoemde partner.

Alle Zuid-Hollandse bibliotheken werkten in 2016 samen met de gemeente. Daarnaast werken veel bibliotheken samen met (genoemd door 18 bibliotheken of meer) Stichting Lezen en Schrijven, basisscholen, organisaties die computercursussen geven, andere taalaanbieders, kinderopvang, jeugd en gezin en organisaties voor vluchtelingen.

Samenwerking met een hogeschool en/of universiteit vindt in Zuid-Holland nog nauwelijks plaats.

Aantal ZH bibliotheken dat samenwerkt met:	
Overheid	
Gemeente	23
Provincie	5
VVE	
Consultatiebureau	15
Kinderopvang	19
Onderwijs	
Basisschool	20
VO	15
ROC beroepsonderwijs	11
Hogeschool	2
Universiteit	1
Culturele instellingen	
Theater	14
VVV	6
Schouwburg	3
Bioscoop	3
Filmhuis	5
Museum	13
Kunstuitleen	6
Archief	11
Basisvaardigheden en non formeel leren	
Vluchtelingen	18
Stichting Lezen en Schrijven	21
Andere taalaanbieders	19
Computercursussen en digitale geletterdheid	20
Andere educatieve instellingen	13
Overige instellingen	
Zorginstellingen	14
Financiële en juridische dienstverleners	10
Maatschappelijke dienstverleners	16
Jeugd en gezin	18
Werk en Inkomen	9
Commerciële dienstverleners	6
Organisaties gericht op persoonlijke ontwikkeling, ontmoeting, vrijetijdsbesteding en creativiteit	12

Tabel 14. Aantal bibliotheken dat in 2016 samenwerkt met genoemde partners. Bron: Wsob-enquête 2016

Naast de Wsob-vragenlijst, krijgen bibliotheken ook andere vragenlijsten voorgelegd, die dieper ingaan op een thema. Zo is er bijvoorbeeld een vragenlijst specifiek over VVE, over de samenwerking met het primair onderwijs, de samenwerking met het voortgezet onderwijs en een vragenlijst over basisvaardigheden voor volwassenen. In de navolgende paragrafen gaan we hier dieper op in.

7.6 Verdieping op basisvaardigheden voor volwassenen

17 Zuid-Hollandse bibliotheken hebben de vragenlijst over basisvaardigheden voor volwassenen over 2016 ingevuld. Zij geven allemaal aan digitale diensten aan te bieden voor basisvaardigheden voor volwassenen. Voorbeelden hiervan zijn Digisterker en Klik & Tik. Ook veel bibliotheken bieden diensten aan op het gebied van NT2 (collectie, gebruik computers, advies, bijeenkomsten, inloopspreekuren en non formele cursussen) en NT1.

	Aantal ZH bibliotheken dat dit aanbiedt:
NT1 (lezen en schrijven)	14
NT2 (taalvaardigheid)	16:
Inloopspreekuren	15
Non formele cursussen	15
Gebruik fysieke en digitale collectie	14
Gebruik computers	14
Advies, doorverwijzing en intakes	14
Losse bijeenkomsten	14
Formele cursussen	5
Rekenen	2
Digitaal	17:
Digisterker	17
Klik & Tik	13
Eigen ontwikkeld programma	10
Ander programma	7
Gezondheid, zorg en welzijn	8
Sociale vaardigheden	3
Juridisch	5
Financieel	6
Werk/sollicitatie	6

Tabel 15. Aantal bibliotheken dat in 2016 diensten aanbiedt op basisvaardigheden. Bron: BOP vragenlijst dienstverlening rondom basisvaardigheden voor volwassenen, 2016.

In 2016 werkten 9 van de 17 Zuid-Hollandse bibliotheken die de vragenlijst invulden, samen met één of meer digiTaalhuizen en 7 met één of meer digiTaalpunten.

Doelgroepen waarop bibliotheken zich richten met hun dienstverlening op het gebied van basisvaardigheden zijn:

	Aantal ZH bibliotheken dat zich hierop richt:
Laaggeletterden NT1	16
Laaggeletterden NT2	16
Digibeten	16
Inburgeraars/vluchtelingen/asielzoekers/statushouders	14
Senioren (65+)	14
Mensen met een lage sociaaleconomische status (bijstandsgerechtigden, cliënten sociale werkplaats, lage inkomensgroepen etc.)	10
Scholieren, studenten en anderen gericht op leren en zelfontplooiing	5

Tabel 16. Aantal bibliotheken dat zich in 2016 richt op specifieke doelgroepen. Bron: BOP vragenlijst dienstverlening rondom basisvaardigheden voor volwassenen, 2016.

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de 3 meest voorkomende knelpunten die bibliotheken tegenkomen bij de dienstverlening rondom basisvaardigheden.

Knelpunten die het meest naar voren komen, zijn onvoldoende personele bezetting (10 van de 17 bibliotheken), de moeilijk bereikbare doelgroep (9 bibliotheken) en onvoldoende financiering (7 bibliotheken).

7.7 Verdieping op aanbod VVE

Bibliotheken bieden verschillende leesbevorderende activiteiten en programma's voor kinderen van 0 tot 4 jaar.

De specifieke BOP vragenlijst over VVE dienstverlening is ingevuld door 19 Zuid-Hollandse bibliotheken. Hieruit komt naar voren dat deze Zuid-Hollandse bibliotheken allemaal BoekStart voor baby's aanbieden en bijdragen aan de Nationale Voorleesdagen. Ook BoekStart in de Kinderopvang wordt veelvuldig aangeboden.

	Aantal ZH bibliotheken dat dit aanbiedt:
BoekStart voor Baby's	19
Nationale Voorleesdagen	19
BoekStart in de kinderopvang	15
Losse voorleesbijeenkomsten (zonder vast programma)	11
VoorleesExpress	8
Zelf ontwikkeld programma	8
BoekenPret	6
Ander programma	4

Tabel 17. Aantal bibliotheken dat in 2016 diensten aanbiedt voor 0-4 jarigen. Bron: BOP vragenlijst dienstverlening VVE, 2016.

7.8 Verdieping op de samenwerking met het PO

De BOP vragenlijst gericht op de samenwerking met het primair onderwijs is ingevuld door 21 Zuid-Hollandse bibliotheken. Zij werken allemaal samen met het primair onderwijs. Hierbij bieden de bibliotheken diverse diensten aan:

	Aantal ZH bibliotheken dat dit aanbiedt:
Nationale voorleeswedstrijd	20
Nationale voorleesdagen	20
VakantieBieb	18
BoekStart / Boekenpret	17
Nederlandse Kinderjury	13
Nederland Leest Junior	11
Poëzieweek	5
De Rode Draad	1

Tabel 18. Aantal bibliotheken dat in 2016 diensten aanbiedt voor 0-4 jarigen. Bron: BOP vragenlijst dienstverlening VVE, 2016.

De meeste bibliotheken (17 van de 21 die de vragenlijst invulden) geven aan dat ze met het primair onderwijs samenwerken volgens het principe van de Bibliotheek op school.

De meest voorkomende knelpunten waar bibliotheken tegenaan lopen bij de samenwerking met het primair onderwijs zijn onvoldoende financiering (11 van de 21 bibliotheken), onvoldoende personele bezetting binnen de bibliotheek (8 bibliotheken) en onvoldoende beleidsprioriteit bij het onderwijs (7 bibliotheken).

8 BEDRIJFSVOERING

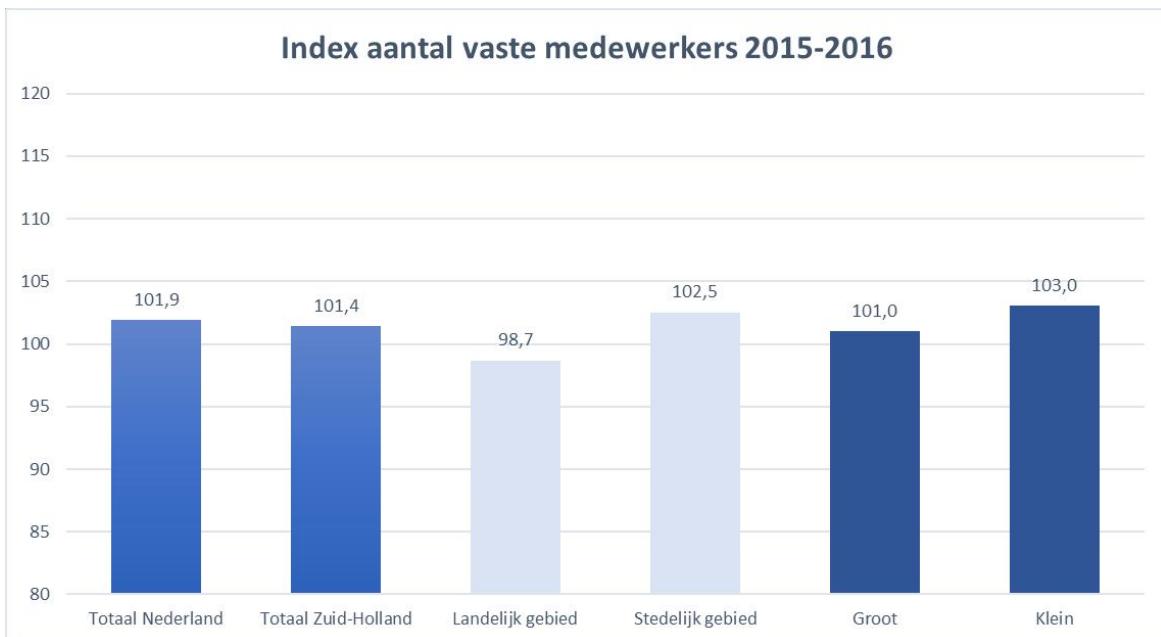
8.1 Aantal vaste medewerkers

In de Zuid-Hollandse bibliotheken werkten in 2016 ongeveer 1.350 vaste medewerkers. Dit aantal is iets gestegen ten opzichte van 2015. In Zuid-Holland kende het landelijk gebied een kleine daling van het aantal vaste medewerkers, het stedelijk gebied juist een lichte stijging.

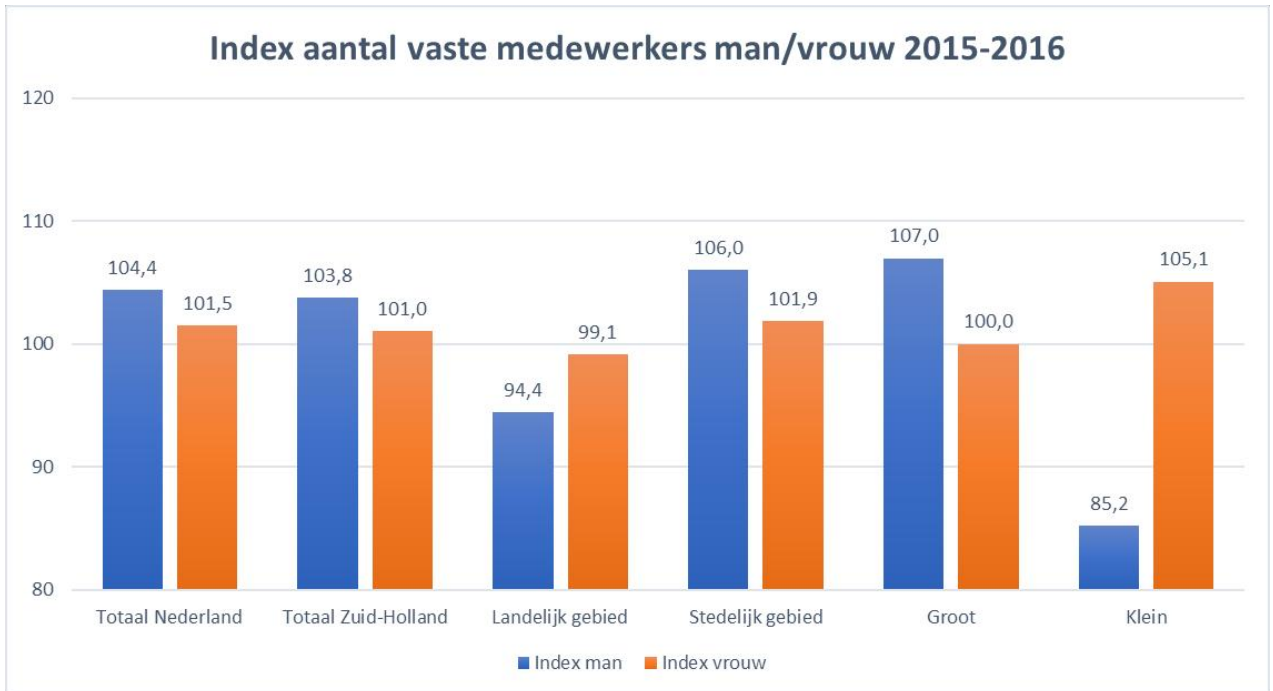
Hoewel het aantal vrouwen dat werkt bij bibliotheken nog altijd veel hoger ligt dan het aantal mannen werkzaam binnen de bibliotheekbranche (86% van alle vaste medewerkers in Zuid-Holland is vrouw), zien we dat het aantal mannen iets sterker is gestegen dan het aantal vrouwelijke vaste medewerkers, zowel in Nederland als in Zuid-Holland. Dat zien we ook binnen het stedelijk gebied en bij de bibliotheken met een groot verzorgingsgebied, maar niet binnen het landelijk gebied en de bibliotheken met een kleiner werkgebied, waar het aantal mannelijke vaste bibliotheekmedewerkers juist is afgenomen.

Bibliotheken kennen nog altijd een relatief oud medewerkersbestand: in 2016 is 62% van de vaste medewerkers 50 jaar of ouder en slechts 10% is 29 jaar of jonger. Deze verhouding kwam in 2015 ook naar voren. Toch is dat de jongste groep vaste medewerkers iets sterker gestegen dan de oudere groepen.

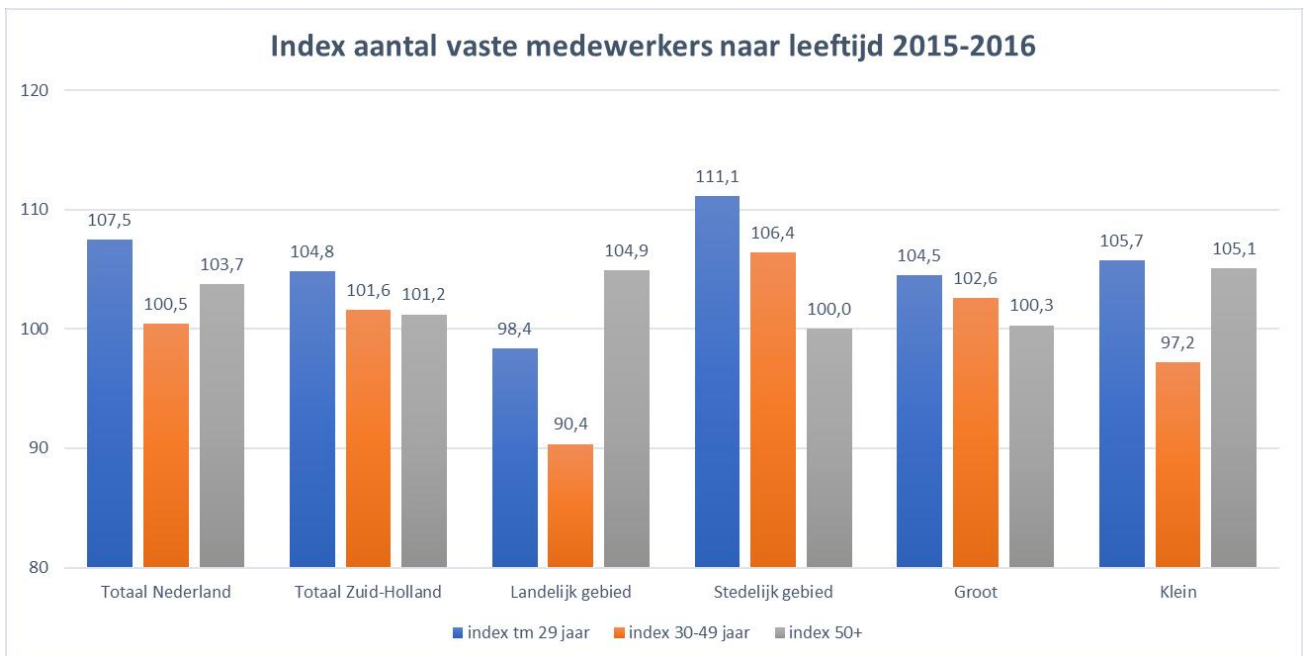
In het stedelijk gebied in Zuid-Holland zien we het aantal jongere medewerkers het sterkst stijgen, in het landelijk gebied is dit niet het geval; daar stijgt juist het aantal 50 plus medewerkers.

Figuur 14. Index aantal vaste medewerkers. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

Figuur 15. Index vaste medewerkers, opgesplitst naar mannen en vrouwen. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

Figuur 16. Index aantal vaste medewerkers naar leeftijd. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

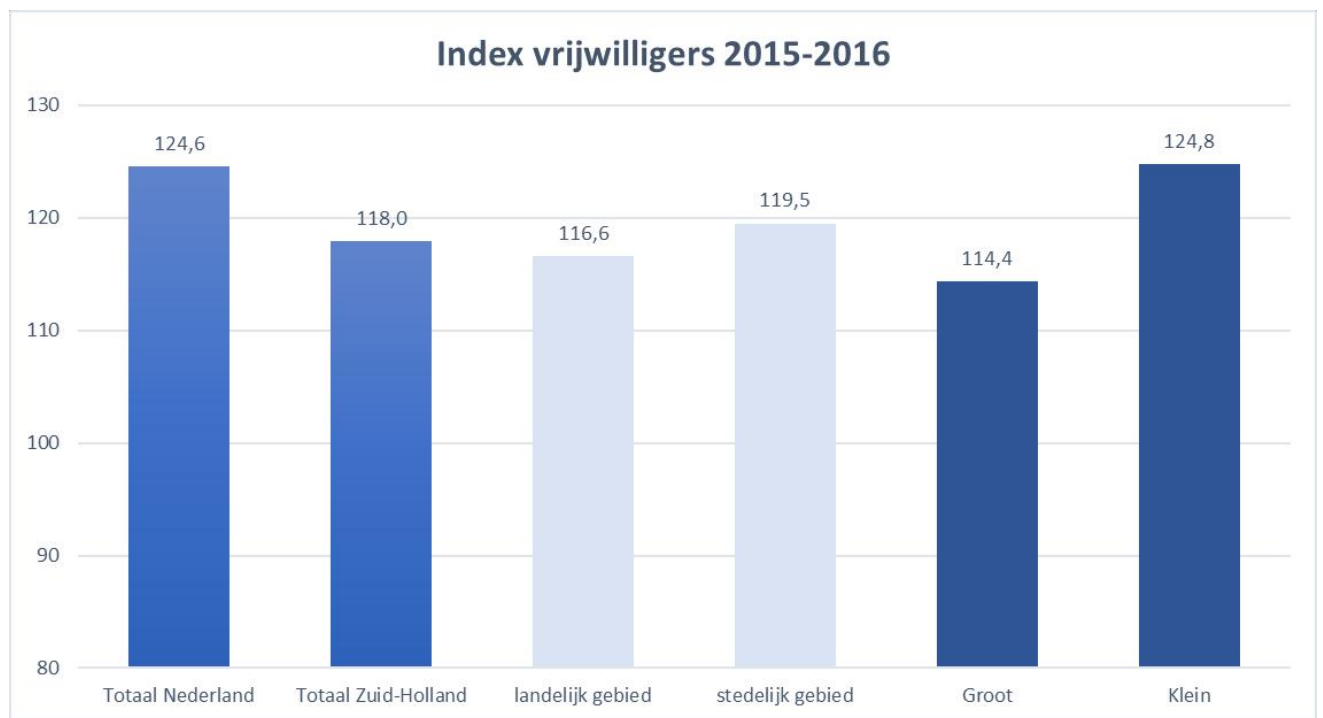
8.2 Aantal vrijwilligers

Binnen de openbare bibliotheekvoorzieningen op lokaal niveau zijn in toenemende mate vrijwilligers actief. In 2015 waren er 10.828 vrijwilligers actief en in 2016 13.489.

Bron: midterm review

Enkele bibliotheken hebben geen aantallen vrijwilligers doorgegeven en zijn dus buiten beschouwing gelaten bij de berekening van de indexcijfers.

In 2016 werkten in de Zuid-Hollandse bibliotheken ongeveer 2.750 vrijwilligers. Het aantal vrijwilligers dat werkzaam is in de bibliotheek, is tussen 2015 en 2016 sterk toegenomen, in Nederland nog sterker dan in Zuid-Holland. Zowel in het stedelijk als in het landelijk gebied is er een stijging van het aantal vrijwilligers. Bij de bibliotheken met een klein werkgebied is de stijging in het aantal vrijwilligers nog groter dan bij de bibliotheken met een groot werkgebied.

Figuur 17. Index aantal vrijwilligers. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

8.3 Baten en lasten

8.3.1 Subsidie

Gemeenten financierden in 2016 via exploitatiesubsidies in totaal 396 miljoen euro aan in totaal 154 bibliotheekinstellingen en ruim 16 miljoen euro via overige gemeentelijke subsidies (aan 115 van die 154 bibliotheekinstellingen).

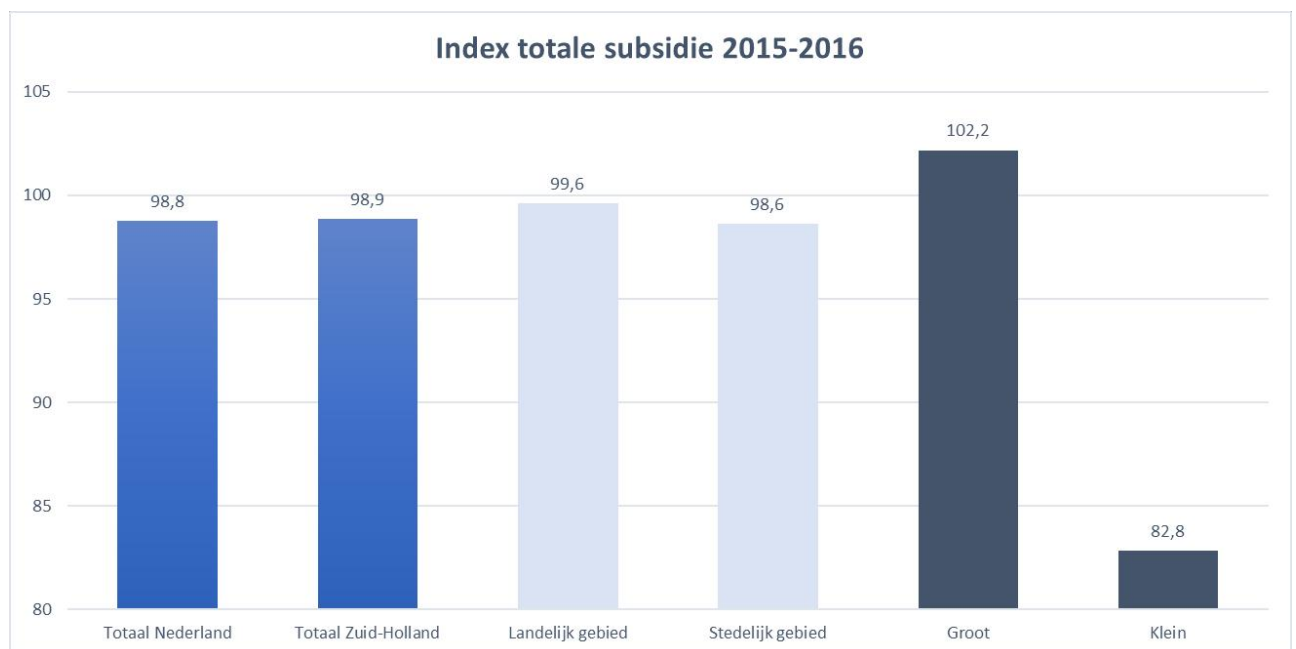
Bron: midterm review

Subsidies zijn de belangrijkste bron van inkomsten van bibliotheken.

In de Wsob wordt de subsidie per basisbibliotheek uitgesplitst naar 'exploitatie subsidie gemeente', 'overige gemeentelijke subsidies', 'provinciale subsidie aan de basisbibliotheken' (de subsidie van de provincie aan de POI zit hier niet bij) en 'overige subsidie'. De indexcijfers in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op deze totale subsidiebedragen.

Kijken we naar de verhouding in 2016 tussen de verschillende subsidiesoorten, dan zien we dat in Zuid-Holland de exploitatie subsidie van de gemeente het overgrote deel van de totale subsidie van de bibliotheek beslaat (96%), overige gemeentelijke subsidie 3% en provinciale en overige subsidie samen 1%.

Zowel in Nederland als in Zuid-Holland is de totale subsidie voor de bibliotheken in 2016 iets afgenomen ten opzichte van 2015. Dit zien we in Zuid-Holland zowel in het landelijk gebied als in het stedelijk gebied. Vooral de bibliotheken met een kleiner werkgebied kenden een sterke afname in de subsidiegelden.

Figuur 18. Index totale subsidie. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

8.3.2 Totale subsidie per inwoner

De totale gemeentelijk subsidie voor de bibliotheek is gemiddeld € 21,70 per inwoner. Dit bedrag ligt bij ongeveer 1,5% van de gemeenten lager dan € 10,-, bij 79,7% van de gemeenten tussen de € 10,- en € 30,- en bij ongeveer 18,8% van de gemeenten hoger dan € 30,-. De meeste gemeenten verlenen gemiddeld rond de € 20,- per inwoner aan subsidie voor bibliotheekwerk. Een kanttekening hierbij is dat slechts één op de zeven bibliotheken een overzicht geeft van hoeveel subsidie zij per gemeente ontvangt. Hierdoor is het vergelijken van gemeentelijke subsidies lastig.

Bron: midterm review

De totale subsidie (gemeentelijk + overig) per inwoner ligt in totaal Nederland gemiddeld op € 24,80 per inwoner in 2016. De subsidie per inwoner voor de Zuid-Hollandse bibliotheken ligt daar met € 27 iets boven. Binnen Zuid-Holland ligt de totale subsidie per inwoner in het landelijk gebied duidelijk lager (€ 18,90) dan in het stedelijk gebied (€ 31,30).

Totale subsidie per inwoner	2015	2016	Index
Totaal Nederland	€ 25,17	€ 24,84	98,7
Totaal Zuid-Holland	€ 27,48	€ 26,98	98,2
Landelijk gebied	€ 19,12	€ 18,94	99,0
Stedelijk gebied	€ 31,92	€ 31,25	97,9
Groot verzorgingsgebied	€ 28,14	€ 28,55	101,4
Klein verzorgingsgebied	€ 24,66	€ 20,31	82,4

Tabel 19. Totale subsidie per inwoner. Bron: Wsob-enquête 2015 en 2016

8.3.3 Lasten

De grootste kostenpost voor de bibliotheken zijn de personeelskosten. De personeelskosten maken 44% uit van de totale lasten van de bibliotheek. De huisvestingskosten komen op de tweede plaats.

	% kosten ZH	Landelijk gebied	Stedelijk gebied
Personeelskosten	44%	48%	43%
Huisvestingskosten	27%	21%	29%
Kosten collectie	10%	12%	9%
Kosten automatisering	6%	9%	5%
Kosten administratie	2%	3%	2%
Kosten bestuur	2%	2%	2%
Kosten transport	0%	1%	0%
Overige kosten	9%	4%	10%

Tabel 20. Verdeling kosten bibliotheken ZH in 2016. Bron: Wsob-enquête 2016

BIJLAGE 1: SAMENVATTING BELEIDSPLANNEN BIBLIOTHEKEN ZUID-HOLLAND

1. Aanpak van de inventarisatie van de beleidsplannen

Om zicht te krijgen op de vraagstukken en de aanpakken van de bibliotheken in Zuid-Holland, is een inventarisatie uitgevoerd. Hierbij is van alle 23 bibliotheken het meest recente beleidsplan of jaarverslag opgezocht op de website van de desbetreffende bibliotheek. Bij twaalf bibliotheken werd een recent beleidsplan gevonden. Bij zeven bibliotheken ontbrak een beleidsplan, maar was wel het jaarverslag 2016 beschikbaar. Bij de overige vier bibliotheken stond geen recent beleidsplan of jaarverslag online en deze bibliotheken zijn dan ook niet meegenomen in de inventarisatie. De negentien beleidsplannen en jaarverslagen zijn systematisch doorgelopen aan de hand van een tiental thema's. Hieronder geven we een samenvatting van de uitkomsten van deze inventarisatie.

2. Maatschappelijke ontwikkelingen en trends

In de inventarisatie is allereerst in kaart gebracht welke maatschappelijke ontwikkelingen en trends de bibliotheken signaleren die van invloed zijn op hun organisatie of dienstverlening. Veertien bibliotheken benoemen in hun beleidsplan ontwikkelingen en trends. Het meest genoemd wordt het toegenomen beroep op de zelfredzaamheid van burgers (zeven bibliotheken). Concreet betekent dit dat de overheid een stap terug heeft gedaan en van burgers verwacht dat ze meer regie nemen en zaken zelf regelen. Als tweede belangrijke ontwikkeling wordt de digitalisering van de samenleving genoemd (zes bibliotheken). Steeds vaker wordt dienstverlening alleen nog online aangeboden. Het aanbod en gebruik van digitale media is toegenomen en mede hierdoor worden minder boeken gelezen. Dit betekent dat een steeds groter beroep wordt gedaan op vaardigheden op digitaal gebied. Om te kunnen meedoen in de maatschappij, zijn digivaardigheden een vereiste (zes keer genoemd).

3. Toekomstige thema's en speerpunten

Het merendeel van de bibliotheken (tien bibliotheken) ziet door deze maatschappelijke ontwikkelingen nieuwe rollen en functies ontstaan voor bibliotheken. Ze ervaren een noodzaak om te vernieuwen (zeven bibliotheken), om te transformeren van organisaties die boeken uitlenen naar maatschappelijke en educatieve organisaties met steeds meer digitaal aanbod, nieuwe leenvormen, rustige lees- en studieruimtes en fysieke en virtuele ontmoetingsplekken. Ook zien bibliotheken dat steeds meer nadruk komt te liggen bij de advies- en gidsfunctie. Vijf bibliotheken hebben het (intensiveren van) samenwerken met andere maatschappelijke organisaties als speerpunt. Verder zien bibliotheken voor zichzelf een belangrijke taak op het gebied van leren en persoonlijke ontwikkeling (vijf bibliotheken). Vier bibliotheken willen zichzelf de komende tijd meer profileren, beter zichtbaar maken wat hun toegevoegde waarde is en meer herkenbaar zijn.

4. Kernfuncties en dienstverlening

Vijftien bibliotheken hebben in hun beleidsplan of jaarverslag vermeld welke kernfuncties en diensten ze voor zichzelf zien. In onderstaande tabel staan deze op een rij. Circa de helft noemt het aanbieden van culturele activiteiten en het bijdragen aan de verbetering van de taalvaardigheden. Het bevorderen van digitale vaardigheden en mediawijsheid wordt door zes bibliotheken genoemd als een kernfunctie.

Functie	Aantal keer genoemd	Percentage N=15
Culturele activiteiten / evenementen	8	53%
Taalvaardigheden / bestrijden van laaggeletterdheid	7	47%
Digitale vaardigheden / mediawijsheid	6	40%
Stimuleren van (plezier in) het lezen	5	33%
Verbinden / kennis maken en delen / debat	5	33%
Ontmoeten / participatie / bestrijden eenzaamheid en bevorderen sociale cohesie	4	27%
Maatschappelijke functies / taken sociaal domein, niet nader gespecificeerd	4	27%

5. Doelgroepen

In de inventarisatie is ook bekeken op welke doelgroepen bibliotheken zich richten. De twaalf bibliotheken die een specifieke doelgroep noemen, richten zich vrijwel altijd op kinderen (elf bibliotheken). Jongeren zijn in de helft van de gevallen een specifieke doelgroep. Ook ouderen en kwetsbare volwassenen worden regelmatig genoemd, soms gespecificeerd naar laaggeletterden, werkzoekenden, mensen met een (lees)beperking (zie onderstaande tabel).

Doelgroep	Aantal keer genoemd	Percentage N=12
Kinderen (0-12)	11	92%
Jongeren (13-16/18/26-jarigen) (vmbo leerlingen)	6	50%
(Kwetsbare) ouderen	5	42%
Kwetsbaren (laaggeletterden, werkzoekenden, mensen met een (lees)beperking)	4	33%

6. Samenwerking

Samenwerking wordt regelmatig aangestipt als een belangrijk thema in het beleid van de bibliotheken. Vaak geven bibliotheken aan dat ze het aantal samenwerkingen willen uitbreiden of bestaande samenwerkingen willen intensiveren. Altijd worden het (primair) onderwijs en instellingen voor voorschoolse educatie en kinderopvang genoemd als belangrijke partners. Ook gemeenten en intergemeentelijke sociale diensten worden vaak (74%) genoemd als samenwerkingspartner. Andere belangrijke samenwerkingspartners zijn cultuuraanbieders, ouderen- en welzijnsorganisaties en andere maatschappelijke organisaties en aanbieders van educatie op het gebied van taal en digivaardigheden.

Uit de inventarisatie van de beleidsplannen en jaarverslagen blijkt verder dat samenwerkingen veel gradaties kennen: van het ter beschikking stellen van de ruimte tot het gezamenlijk gebruiken van een gebouw, het delen van personeel en/of vrijwilligers en het gezamenlijk aanbieden van activiteiten. Ook de samenwerking met gemeenten kent veel vormen, zoals die van subsidieverstrekker en -ontvanger, opdrachtgever en –nemer, maar ook de bibliotheek als onderdeel van de gemeente (Den Haag) en een gelijkwaardig partnerschap.

Samenwerkingspartner	Aantal keer genoemd	Percentage N=19
Onderwijs in het algemeen	19	100%
voorschool / kinderopvang	13	68%
primair onderwijs	10	53%
voortgezet onderwijs	6	32%
Gemeente / ISD	14	74%
Aanbieders van kunst en cultuur / theaters	9	47%
Ouderen- en welzijnsorganisaties	8	42%
Bibliotheken in de regio	8	42%
Aanbieders van taaleducatie	7	37%
Maatschappelijke organisaties als Vluchtelingenwerk, Humanitas, MEE, jongerenwerk	7	37%
Historische organisaties	6	32%
Bedrijfsleven / ondernemers	5	26%
Informatieve instellingen (brievenbrigade, wetswinkel, belastingwinkel)	5	26%
Aanbieders van ondersteuning mediawijsheid / digivaardigheden	5	26%

7. Organisatie

7.1. Vestigingen en servicepunten

Uit de inventarisatie blijkt dat bibliotheken hun diensten in verschillende vormen en niveaus aanbieden. Twaalf bibliotheken hebben recentelijk servicepunten ingericht op scholen, in zorgcentra of in voorschoolse instellingen of er zijn plannen om dit te doen. Bij vijf bibliotheken vervangen de servicepunten of steunpunten één of meer volwaardige vestigingen. Bij vier bibliotheken wordt de vestiging kleiner en bij negen bibliotheken wordt het gebouw gedeeld met andere organisaties of is er het voornemen om dit te gaan doen. Daarnaast wordt bij vijf bibliotheken een groter deel van de ruimte ingericht voor ontmoeten, studeren en werken. Twee bibliotheken gaan stoppen met de inzet van de bibliobus of hebben dit recentelijk gedaan. Tot slot is bij één bibliotheek sprake van uitbreiding van het aantal locaties en hebben drie bibliotheken plannen voor nieuwbouw of renovatie of zijn ze de mogelijkheden hiervoor aan het verkennen.

7.2. Fusies en reorganisaties

Bij twee bibliotheken wordt in de nabije toekomst mogelijk een fusie aangegaan met een collega bibliotheek. In Den Haag worden het Haags Gemeentearchief en de bibliotheek samengevoegd. Verder is bij vijf bibliotheken recentelijk gereorganiseerd of gaat dit binnenkort gebeuren.

7.3. Openingstijden

Bij negen bibliotheken is verruiming van openingstijden het streven of dit is gerealiseerd. Veelal is dit mogelijk gemaakt door meer inzet van vrijwilligers.

7.4. Personeel

Alle bibliotheken maken gebruik van vrijwilligers. Bij tien bibliotheken wordt een toename in het aantal vrijwilligers verwacht of nagestreefd. Veelal worden zij ingezet als gastheer / -vrouw. Voor verruiming van de openingstijden zijn vrijwilligers vaak noodzakelijk. Verder bieden vijf bibliotheken werkervaringsplekken aan uitkeringsgerechtigden of gaan ze dit doen. De veranderende functies en rollen van bibliotheken betekenen ook dat een beroep wordt gedaan op andere competenties. Elf bibliotheken noemen dit thema in hun beleidsplan of jaarverslag en sommigen hebben het voornemen om het personeelsbeleid aan te passen, bijvoorbeeld op het terrein van scholing en training van de medewerkers.

7.5. Financiering

Negen bibliotheken melden dat de gemeentelijke subsidies zijn afgenomen wegens bezuinigingen. Veertien bibliotheken noemen manieren waarop zij op andere manieren inkomsten (willen gaan) werven. Deze staan op een rij in onderstaande tabel. Het meest genoemd (negen keer) is het werven van financiering voor projecten, bijvoorbeeld bij fondsen. Een andere oplossing waar vijf bibliotheken aan denken, is het ontwikkelen van nieuwe producten of diensten.

Manieren van inkomsten werven	Aantal keer genoemd	Percentage N=14
Projectfinanciering / derde geldstroom realiseren (o.a. via fondsen)	9	64%
Nieuwe producten of diensten ontwikkelen voor betalende klanten	5	36%
Verhuur van gebouw / zaal	2	12%
Donateurs / sponsoring	2	14%
Publiek / private samenwerking	1	7%
Horeca	1	7%
Verhogen van het leengeld / de contributie	1	7%

7.6. Marketing en communicatie

Negen bibliotheken hebben als aandachtspunt voor de toekomst hun zichtbaarheid en herkenbaarheid naar buiten toe. Ze hebben de indruk dat belanghebbenden nog onvoldoende weten wat zij te bieden hebben aan producten en dienstverlening.

BIJLAGE 2: GEPLANDE SAMENVOEGINGEN VAN GEMEENTEN IN ZUID-HOLLAND

De volgende Zuid-Hollandse gemeenten hebben plannen voor samenwerking in de nabije toekomst:

Samenvoeging van de gemeenten Binnenmaas, Cromstrijen, Korendijk, Oud-Beijerland en Strijen

Deze Zuid-Hollandse gemeenten worden opgeheven en de nieuwe gemeente Hoeksche Waard, bestaande uit het grondgebied van de vijf opgeheven gemeenten (bijna 324 km² met 85700 inwoners), wordt ingesteld.

Het kabinet streeft naar invoering van deze herindeling per 1-1-2019.

Het herindelingswetsontwerp is door de Tweede Kamer aangenomen op 24 april 2018. De Eerste Kamer zal mogelijk nog voor de zomer van 2018 een besluit nemen.

Samenvoeging van de gemeenten Leerdam, Vianen en Zederik en wijziging van de grens tussen de provincies Utrecht en Zuid-Holland

De Zuid-Hollandse gemeenten Zederik en Leerdam en de Utrechtse gemeente Vianen worden opgeheven en een nieuwe Utrechtse gemeente, bestaande uit het grondgebied van de drie opgeheven gemeenten, wordt ingesteld. Het kabinet streeft naar invoering van deze herindeling per 1-1-2019. Het herindelingswetsontwerp is door de Tweede Kamer aangenomen op 24 april 2018.

Samenvoeging van de gemeenten Giessenlanden en Molenwaard

Het kabinet streeft naar invoering van deze herindeling per 1-1-2019. Het herindelingswetsontwerp is door de Tweede Kamer aangenomen op 24 april 2018.

Samenvoeging van de gemeenten Noordwijk en Noordwijkerhout

Het kabinet streeft naar invoering van deze herindeling per 1-1-2019. Het herindelingswetsontwerp is door de Tweede Kamer aangenomen op 24 april 2018.

BIJLAGE 3: GEMIDDELDE AFSTAND TOT AAN DE BIBLIOTHEEK

Nederland	2015	2016
Totaal Nederland	1,9	1,9
Totaal Zuid-Holland	1,6	1,6
Korendijk*	8	8
Giessenlanden	5	5
Goeree-Overflakkee	3,9	4
Albrandswaard	3,9	3,9
Kaag en Braassem	3,4	3,4
Alphen aan den Rijn	2,1	2,8
Nieuwkoop	2,8	2,8
Nissewaard	2,4	2,4
Bodegraven-Reeuwijk	2	2,1
Hellevoetsluis	2	2
Molenwaard	2,4	2
Wassenaar	1,8	2
Brielle	1,9	1,9
Zoetermeer	2	1,9
Krimpenerwaard	1,9	1,8
Papendrecht	1,8	1,7
Waddinxveen	1,7	1,7
Zederik	1,7	1,7
Krimpen aan den IJssel	1,6	1,6
Leerdam	1,7	1,6
Maassluis	1,7	1,6
Pijnacker-Nootdorp	1,5	1,6
Rotterdam	1,6	1,6
Barendrecht	1,5	1,5
Noordwijkerhout	1,5	1,5
Rijswijk (ZH.)	1,5	1,5
Sliedrecht	1,4	1,5
Strijen	1,6	1,5
Zoeterwoude	1,5	1,5
Capelle aan den IJssel	1,8	1,4
Delft	1,4	1,4
Gorinchem	1,4	1,4
Hillegom	1,4	1,4
Katwijk	1,5	1,4
Oud-Beijerland	1,4	1,4

Binnenmaas	1,3	1,3
Dordrecht	1,3	1,3
Hendrik-Ido-Ambacht	1,3	1,3
Lansingerland	1,4	1,3
Leiderdorp	1,3	1,3
Leidschendam-Voorburg	1,3	1,3
Lisse	1,3	1,3
Ridderkerk	1,3	1,3
Zwijndrecht	1,3	1,3
Leiden	1,2	1,2
Noordwijk	1,2	1,2
Oegstgeest	1,2	1,2
Voorschoten	1,2	1,2
Westvoorne	1,2	1,2
Alblasserdam	1,1	1,1
Cromstrijen	1,1	1,1
Teylingen	1,1	1,1
Vlaardingen	1,1	1,1
Westland	1,1	1,1
Zuidplas	2,5	1,1
's-Gravenhage (gemeente)	1,2	1
Hardinxveld-Giessendam	1	1
Schiedam	1,9	1
Midden-Delfland	0,9	0,9
Gouda	0,8	0,8

* de gemeente Korendijk heeft geen openbare bibliotheekvoorziening en ook geen commerciële bibliotheek

BIJLAGE 4: GEBRUIKTE BRONNEN

Onderzoeken

Kwink Groep (november 2017). *Eindrapport Midterm Review Wet stelsel openbare bibliotheekvoorziening*. Geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/11/22/midterm-review-wet-stelsel-openbare-bibliotheekvoorziening>

Koninklijke Bibliotheek (november 2017). *Dataset Wsob-enquête 2016*. Geraadpleegd via <https://www.kb.nl/ob/nieuws/2017/cbs-publiceert-bibliotheekstatistiek-over-2016>

Toekomstige samenwerking gemeenten Zuid-Holland (april 2018). Geraadpleegd via www.metatopos.eu

Websites

Websites van alle bibliotheken van Zuid-Holland (april 2018)

Interne bronnen bij ProBiblio

Datasets uit overige BOP-enquêtes (april 2018)
<https://bop.bibliotheek.nl/>

Gegevens uit G!DS (november 2017)